

DÜLL ANDREA

ELTE Kísérleti Pszichológiai Tanszék

KÍSÉRLET EGY TRANZAKCIONÁLIS KÖRNYEZETPSZICHOLOGIAI FOGALOM OPERACIONALIZÁLÁSÁRA: A LAKÓ-OTTHON ÖSSZEILLÉS EMPIRIKUS VIZSGÁLATA II. A KUTATÁS¹

A kutatás előzményei

A kutatás során egy speciális és pszichológiailag kitüntetett szociofizikai épített környezet, az otthon és a benne zajló mindennapi viselkedés bizonyos aspektusainak (rutinok és helyhez kötődés) kölcsönkapcsolatát vizsgáltam. Korábbi kutatásaimban módszertanilag izgalmasnak találtam az ökológiailag valid helyzetek vizsgálatát (Düll, 1989; 1992; 1994a, 1995a), ezért a jelen vizsgálatban is igyekeztem közelíteni a vizsgálati helyzetet a valódi hétköznapi szituációkhoz. A kutatás során a felvett interjún és kérdőíveken túl természetes élethelyzetben videóra vettük a folyamatosan, aktívan cselekvő emberek mozgását egyik fontos hétköznapi környezetükben (otthonukban), vagyis a hétköznapi aktivitásokat célzottan teljes összetettségükben, „itt és most” jellegükben közelítettem meg. A kutatás szerves folytatása annak a korábbi, többéves kísérleti munkának, amelynek célja az volt, hogy feltárja a hétköznapi cselekvések mentális reprezentációinak szerveződési dimenzióit (Düll és Gavallér, 1986; Düll, 1987; 1990ab; 1993). Ezen korábbi, általános lélektani támadáspontú kutatás-sorozatban az emlékezési mechanizmusokon keresztül operacionalizálni igyekeztem azokat a főbb dimenziókat, amelyek mentén mindennapi cselekvéseink (pl. reggeli-zés, viráglocsolás, rendrakás stb.), illetve az ezekre való emlékezés szerveződnek. Egyik legfontosabb ilyen dimenzióknak bizonyult a cselekvés tárgyi és környezeti feltételrendszere, vagyis a kísérleti eredmények szerint adott jelentésteli, hétköznapi cselekvéssor felismerésében nagyobb szerepet kapott a cselekvés tárgyi és környezeti kontextusa, mint maga a mozdulat. Ezek az eredmények is felhívták a figyelmet a fizikai, környezeti tényezők szerepére a hétköznapi cselekvések szerveződésében. A je-

¹ A kutatás elméleti háttérét a jelen tanulmány első része (Düll, 2002) foglalja össze. A két részes tanulmány a szerző PhD-disszertációjának (Düll, 1998) átdolgozott változata. Munkám támogatásáért hálás köszönettel tartozom Czizler Istvánnak. A bemutatott kutatást, a disszertáció és a jelen tanulmány megírását támogatták: a T 4906, illetve az F 020746 sz. OTKA pályázatok (mindkét pályázat témavezetője: Düll Andrea), a Peregrinatio Alapítvány, és az FKFP 0528/1997. sz. pályázata (témavezető: Bányai Éva, a környezetpszichológiai alprogram vezetője: Düll Andrea). A tanulmány megírása alatt a szerző az MTA Bolyai-ösztöndíjában részesült.

len tanulmány kontextualista-tranzakcionista² alapkonceptiója (Altman és Rogoff, 1987; Stokols, 1987 – részletesen lásd Düll, 1998, 2001) szerint nem pusztán a cselekvés szerveződését és menetét vagy az épített környezet feltételezett pszichológiai dimenzióit mértem egymástól függetlenül, hanem a környezet és a benne cselekvő ember kölcsönhatását, tranzakcióját kívántam megragadni a viselkedés, egy emocionális-motivációs tényező (kötődés) és a szociofizikai környezet szintjén.

A kutatás módszertani és vizsgálati alapjai – kontextuális keretben

Az elvégzett vizsgálat elméleti gyökerei a jelen tanulmány elméleti bevezetőjében (Düll, 2002) bemutatott, szerteágazó szakirodalmi háttérbe nyúlnak bele. A kutatás elméleti koncepciójában nagy hangsúlyt kapott a vizsgált jelenségek kontextuális, tranzakcionális természete. Az ilyen jelenségek empirikus megközelítése nem könnyű és számos módszertani kérdést, problémát vet fel. Ezért a jelen kutatást a tartalmi kérdések vizsgálata mellett egy több éve folyó módszertani kísérletnek tekintem, amelynek egy kisebb szeletét mutatom be ebben a tanulmányban. A magyar, illetve a nemzetközi vizsgálatokban tudomásom szerint eddig nem folyt olyan kutatás, amely közvetlen illeszkedést keres egyfelől a környezeti tényezők és a mindennapi cselekvések mikroszerveződése (lásd Düll, 1998, 2000), másfelől a környezet egyes dinamikus jellegzetességei, például a helyhez kötődés és a viselkedés konkrét mechanizmusai között. Mivel e területen nem állnak rendelkezésre standard módszerek, így indokolt a megfelelő eljárások kidolgozása.

A legáltalánosabb módszertani kérdés, amely a kutatás során felvetődött, hogy egyáltalán megközelíthető-e egy ilyen összetettségű probléma – nevezetesen a környezet-használó összeállítás – empirikusan. Ezzel kapcsolatban elvárásom az volt, hogy igen – amennyiben az ember-környezet viszony minden oldalán olyan egyszerűsítéseket, redukciókat végzünk, amelyek nem sértik a vizsgált jelenség integritását. Ebből a célból vizsgálati helyszíneként egy olyan környezetet (az otthont) választottam, amelyre jellemző, hogy pszichológiai módszerekkel is jól megfogható fizikai és nem-fizikai határai vannak, fontossága és mindennapi használata révén a feltételezett személy-környezet összeállítás egyik pregnáns formája, az ún. lakó-otthon összeállítás alakulhat ki benne (Düll, 1998, 2000, 2002). A feltételezett lakó-otthon összeállást ebben a tanulmányban nem igyekszem teljes összetettségében megragadni – a jelenséghez két

² A környezetpszichológiai tranzakcionális megközelítés (lásd Düll, 2001) ember-környezet rendszereket vizsgál. Ezek a rendszerek speciálisak – és nem egyszerűen interakcióban levők – abban az értelemben, hogy bennük nem elkülönült, kölcsönhatásba lépő önálló tényezők működnek, hanem az ember és a környezete tranzakcióban állnak: egymástól el nem választhatók és egymást kölcsönösen definiálják térben és időben. Az állandóság-változás dinamika tehát a rendszer inherens tulajdonsága. Egy tranzakcionális szemléletű környezetpszichológiai kutatás célja a rendszer aktuális állapotának részletes leírásán túl a változás-stabilitás mintázatának feltárása a bekövetkező események kontextusában.

(feltételezésem szerint tranzakcióban levő) szinten közelíték: 1. az otthonhoz kötődés (lásd még Dúll, megjelenés alatt) és 2. az otthonban folyó mindennapi rutinviselkedések szintjén. Módszertanilag meglehetősen széles „hálóval” dolgoztam: részben többféle módszerrel, részben pedig olyan módszerekkel, amelyek több ponton, sokrétűen és tranzakciós szemlélettel célozzák meg a vizsgált jelenségeket. Kutatási céljaim voltak tehát *a*) az „otthoni tárgyi környezet – otthoni hétköznapi aktivitások – otthonhoz kötődés” kölcsönkapcsolatának operacionalizálása, ezen kölcsönhatás empirikus kimutatása és feltérképezése, *b*) módszertani szempontból pedig az ilyen kölcsönhatást mérő megfelelő cselekvési, környezeti és otthonhoz kötődési mérő-módszerek, kategória-rendszerek kidolgozása (ez utóbbi pontra a jelen tanulmányban nem térek ki, részletesen lásd Dúll, 1998). Mivel a kutatás tartalmi hipotéziseinek bemutatása csak a kutatásban alkalmazott módszerek ismertetése után lehetséges, ezért a hipotézisek előtt ezeket tárgyalom, néhány utalással a hipotézisekre.

A vizsgálatban alkalmazott módszerek leírása

Az elméleti megfontolások (lásd Dúll, 2002) alapján a tanulmányban leírt feltáró jellegű terepkutatásban információt kívántam nyerni a lakó-otthon összeállítás három feltételezett, kölcsönhatásban álló összetevőjéről: 1. Az otthon fizikai környezetének szintje: a lakókörnyezetek objektív környezeti jellemzőiről gyűjtöttem adatokat, pl. méret, szobák száma, illetve a lakás egészét – amennyit a lakó bemutatott belőle – videóra vettük. 2. A viselkedéses szint: a lakó ételkészítési folyamatát figyeltük meg és elemeztük, amelyet a lakó otthonának konyhájában rögzítettünk videóra. 3. A kötődés szintje: fel kívántam tární a lakó szubjektív érzéseit, attitűdjét a lakás iránt, vagyis az otthonhoz kötődést térképeztem fel három különböző eljárással: *a*) „spontán” lakásbemutatás a lakó által (videofelvétel), *b*) kérdőívek: Konyhai Szokások Kérdőív (KSZK – Dúll, 1998) és Otthonhoz Kötődés Kérdőív (OKK – Dúll, uo.), *c*) félig-strukturált interjú: Otthonhoz Kötődés Interjú (OKI – Dúll, uo.).

A résztvevők és otthonaik leírása³

A jelen kutatásban vizsgált „felnőtt” otthonok tulajdonviszonyok és tulajdonságok tekintetében „vegyesek” voltak. Közös jellemzőjük volt, hogy nem intézményi jellegűek, vagyis nem valamilyen formális (pl. oktatási vagy szociális elhelyezési) keretben laktak ott a lakók, hanem kifejezetten ők maguk választották a lakást lakókör-

³ Feltételeztem, hogy eltérő típusú otthonok eltérő „kötődési potenciált” jelentenek, ezért a kutatás kezdetén előzetes tereptanulmányokat folytattunk egy „intézményi otthonban”, azaz egy egyetemi kollégiumban. Itt összesen 18 hallgatóval (9 nő, 9 férfi, átlagéletkor 21 év) végeztünk vizsgálatot, amely sok tekintetben érdekes módszertani és tartalmi tanulságokkal szolgált, azonban közvet-

nyezetnek. 51 vizsgálati személy (egy felnőttoktatási tanfolyam hallgatói, 43 nő, 8 férfi, átlagéletkor: 36 év, SD: 10.47) vett részt a kutatásban, amely 1994 elejétől 1995 márciusáig tartott.

A felnőtt, nem-intézményi otthonok kutatási eljárásának részletes leírása

A felnőttoktatási intézményben⁴ a hallgatók az oktatási órán, írásban jelentkezhettek egy „otthoni, háztartási cselekvéseket” vizsgáló kutatásra, amelynek részei: videóra vettük a résztvevők ételkészítési tevékenységét otthonukban, kérdőíveket kellett kitölteniük és interjúkérdésekre kellett válaszolniuk háztartási tevékenységeikkel és otthonukkal kapcsolatban.

A vizsgálat szakaszai és módszerei⁵

Az előzetesen egyeztetett időpontban a segítőm⁶ (ő készítette a videofelvételeket, és segített a kérdőívek és interjúk felvételében) és én (vizsgálatvezető) megérkeztünk a vizsgálati személy otthonába. A vizsgálat szakaszai⁷ és az ezekben alkalmazott módszerek sorrendben a következők voltak:

lenül nem vehető össze az itt részletezésre kerülő „felnőtt” vizsgálattal. Ezért a kollégiumi vizsgálat menetére, eredményeire stb. itt részletesen nem térek ki (lásd Düll, 1994b, 1996b; Kaposi, 1995; Gyurák, 1996; Hadnagy, 1996).

⁴ Köszönet illeti Agárdi Tamást, hogy a vizsgálat elvégzését lehetővé tette.

⁵ A jelen munka sok tekintetben módszertani kísérletnek is tekinthető. A módszerek validitás- és reliabilitásvizsgálatát lásd Düll (1998).

⁶ E helyütt mondok külön köszönetet Rudi Péternek, aki akkor egyetemi hallgatóként időt és fáradságot nem kímélve segítőtársam volt a vizsgálat majdnem minden lépésében.

⁷ A fázisok sorrendjét és természetét (tartalmát) úgy terveztem meg, hogy egy hétköznapi, „ökológiailag valid” vendég-vendéglátó kapcsolat alakulásának modelljét testesítsék meg: a felszínes lakásbemutató kapcsolat kezdete, megalapozása volt, az ételkészítés spontán beszélgetés közben a konyhában a kapcsolat kialakulásának felelt meg, a kérdőív és az interjú a kapcsolat elmélyítését jelentette. Ezek a szakaszok mind behelyettesíthetők egy valós vendég-vendéglátó interakció egy-egy fázisával. Erre azért volt szükség, hogy a személyek nyugodtan, gátlás nélkül tudják produkálni az ételkészítés rutinját, hiszen ennek a rutincselekvésnek a menetét kívántam kapcsolatba hozni például az otthonhoz kötődéssel. Az ilyen rutincselekvések akkor futnak le simán, ha nem szükséges hozzájuk aktív figyelem és koncentráció – ez a természetes folyamatosság azonban legalábbis nehezen alakulhat ki olyan körülmények között, hogy két idegen ember figyel a személyt tevékenysége közben, akik közül az egyik ráadásul folyamatosan videofelvételt készít arról, amit az illető csinál. Az ökológiai validitás miatt kellett olyan nagy hangsúlyt fektetni a vizsgálatban végig a „tervezett spontaneitásra”. Azt, hogy a kívánt „természetes” kapcsolat a vizsgálat során létrejött, spontán módon igazolta, hogy a vizsgálati személyek 54,9%-a (28 személy) meghívott bennünket közös étkezésre az elkészített ételből.

1. Spontán lakásbemutató: közvetlenül megérkezésünkkor a lakót otthonának bemutatására kértem, „mintha vendégek érkeztek volna”. Elmondtam, hogy annyit és úgy mutat be a lakásból, amennyit és ahogy jónak látja. A bemutatót videóra rögzítettük.⁸

2. Ételtészítés: a lakó a konyhájában elkészítette az általa kiválasztott ételt, az általa kívánt módon. Az egész folyamatot összességében videóra rögzítettük attól a ponttól, amikor a személy tudomásunkra hozta, hogy elkezdte a főzést, addig a pontig, amikor kijelentette, hogy „kész”. Ez azt jelenti, hogy a személy által ételtészítésnek definiált cselekvést vettük fel annak konkrét tartalmától és időtartamától függetlenül.

3. Az ételtészítés befejeztével a vizsgálati személy kitöltötte a kérdőíveket: elsőként *A*) a Konyhai Szokások Kérdőívét (KSZK, Düll, 1998), ami egy önbeszámoló jellegű kérdőív. Összesen 21, többféle típusú (nyitott, skálázásos stb.) kérdést tartalmaz többek között az alany főzési szokásairól (milyen gyakran főz, főz-e, vagy inkább ételt melegít stb.), a konyhájához való viszonyáról (mivel elégedett, mivel nem, mit szeretne változtatni stb.) és arról, hogy mennyire ítéli hatékonynak saját tevékenységét a konyhájában (szubjektív cselekvéshatékonyság). *B*) Az Otthonhoz Kötődés Kérdőív (OKK, Düll, 1998) 20 kérdést tartalmaz, amelyek egy kivétellel az otthonhoz való viszony valamelyik aspektusának (kötődés, tárgyak, vendégek stb.) mennyiségi oldalára kérdeznak rá. A válaszadónak ötfokú skálákon kell megadnia a válaszát. Egy kérdés kevert típusú, egy felsorolást tartalmaz arról, hogy a vizsgált személy kikkel lakik együtt (adatszerzést a lakótársakról), illetve szintén ötfokú skálán kellett a személynek megítélnie ezeket a személyeket abban a tekintetben, hogy mennyire rendesek (tárgyi vonatkozásban), és ez mennyire zavarja őt.

4. Otthonhoz Kötődés Interjú (OKI, Düll, 1998): egy 37 kérdésből álló félig-strukturált interjú, amelynek alapjául Giuliani⁹ (1990, 1991) otthonhoz kötődés interjúja szolgált. A Giuliani-féle interjút a vizsgálat céljainak megfelelően – az eredetihez képest nem lényegbevágóan – módosítottam. Az általam kialakított változat az alábbi témakörökre kérdez rá: *a*) tényszerű adatok: más lakhely, otthagás időtartama (2 kérdés) *b*) lakásválasztás és döntés (3 kérdés), *c*) viszonyulás az otthonhoz és otthonhasználat (8 kérdés), *d*) változások a lakásban, berendezés (4 kérdés), *e*) otthon és self (4 kérdés), *f*) terítoriumok, szabályok (4 kérdés), *g*) szomszédság (5 kérdés), *h*) rend (4 kérdés), *i*) költözés (3 kérdés).

5. Lezárási fázis: a személy aláírta a videófelvétel felhasználására vonatkozó engedélyt, megbeszéltük, ha esetleg kérdése volt stb. Jó néhány esetben közös étkezés zárta le a találkozást.

⁸ Ez volt a vizsgálatnak az egyetlen szakasza, amiről a személyek előzetesen nem tudtak. Ennek a szakasznak a feldolgozása jelenleg is folyik (lásd Düll, 1998).

⁹ Szívélyes köszönet illeti Maria Vittoria Giulianit (Del Consiglio Nazionale delle Ricerche, Istituto di Psicologia, Róma), mert rendelkezésemre bocsájtotta az általa kidolgozott interjút.

A vizsgálat módszereivel nyert adatok előkészítése a feldolgozásra

Konyhai Szokások Kérdőív adatai

A kérdőívre adott válaszokat két kódoló (a vizsgálatvezető és a videofelvételt készítő kollega) fordította át értelemszerűen egy elemezhető kategória-rendszerbe az alábbi módon: a nyílt végű kérdéseket tartalomelemzésük után tartalmi hasonlóságuk alapján kategorizáltuk, a választásos kérdéseket az alternatívák szerint kódoltuk. A vegyes kérdések esetében egy olyan kódrendszert hoztunk létre, amely egyszerre veszi figyelembe a választott alternatívát és az annak a eseteként kezelt indoklást. Végül a skálázásos kérdésre adott választ értelemszerűen a skálaértéknek megfelelően kódoltuk. Az adatokat az alább közölt hipotézisek mentén a STATISTICA programcsomaggal dolgoztuk fel.

Az Otthonhoz Kötődés Interjú adatai A 37 kérdésből álló félig-strukturált interjút két menetben tartalomelemztük. Az első lépés magának az elemzés egységeinek és a kategória-rendszernek a kidolgozása volt. Ebben három előzetesen kiképzett megítélő¹⁰ vett részt. Az interjút első menetben egymástól függetlenül elemeztük. Kezdetben a válaszokon belül elemzési egységeket alakítottunk ki – először egymástól függetlenül –, mégpedig egy olyan, előzetesen egyeztetett elv alapján, hogy az egységeket nem kötjük semmiféle formai kritériumhoz, például mondat- vagy szakaszhatárhoz, hanem értelmes, tartalmi egységeket alakítunk ki (a tartalmi egységeket részletesen lásd Dúll, 1998). Az egységeket tehát minden kódoló egymástól függetlenül kialakította, majd egyeztettük ezeket. Második lépésben – szintén közmegegyezéssel – kialakítottuk tartalomelemzési kategóriákat, és lefektettük az interjúk elemzésének alapelveit (részletesen lásd Dúll, 1998). A következő lépés az interjúk „éles” kódolása volt. Ebben a fázisban szintén három független kódoló¹¹ vett részt. A kiképzési fázisban megismerték a kódrendszert, a kódolási elveket, és ezek alapján egymástól függetlenül, önállóan elemezték egy próbainterjút. Ezeket az elemzéseket közösen, részletesen megbeszéltük, majd a próbainterjút eszerint újrakódolták. Végül minden egyes interjút egymástól függetlenül kódoltak.

A Személy-Környezet Interakció Kategória-rendszer (SKIK) kidolgozása

A vizsgálat egyik lényeges momentuma volt a cselekvés mikroelemző rendszer kialakítása, abból a célból, hogy közvetlen kapcsolatot kereshessünk a rutin-megnyilvánulások menete, az otthoni környezeti feltételek és az otthonhoz kötődés között (lásd

¹⁰ A tartalomelemzés kialakító szakaszában három megítélő vett részt: Király Ildikó és Kovács Éva – akiknek köszönettel tartozom nemcsak munkájukért, hanem számos előrevívő ötletükért is –, és jómagam.

¹¹ A tartalomelemzésben résztvevő három független kódoló Bai Katalin, Maróti Tamás és Tihanyi Márta volt. Köszönöm a segítségüket!

Dúll, 1990a, 1997, 1998, Dúll és Rudi, 1995). Erre vonatkozóan több fordulóban végeztünk igen részletes elemzéseket. A munka során azonban számos módszertani nehézség merült fel (részletesen lásd Dúll, 1995a, 1998; Rudi és Dúll, 1995). A SKIK elemző rendszer végleges formába öntése most zajlik¹² (Dúll és mtsai, 2001). Erről a munkáról egy későbbi tanulmányban kívánok beszámolni.

Tartalmi célok és hipotézisek

Hipotéziseim egyrészt a teljes mintára vonatkoztak. Másrészt, mivel a szakirodalom szerint az otthon és a házimunka még ma is inkább „női területek”, ezért a teljes mintára vonatkozó elemzésen túl – a hagyományos nemi összehasonlítások helyett – a nők csoportján belüli összevetéseket végeztem az elvárásaim mentén. Ezt (azonkívül, hogy kevés férfi vett részt a vizsgálatban) elsősorban az indokolta, hogy az irodalom szerint érdemes ilyen összehasonlításokat tenni minden társadalmilag – hamisan – homogénnek észlelt mintán belül (a nőknél kívül ilyenek még az „öregék”, a „gyerekek” stb.), hiszen a legújabb kutatási adatok e csoportokon belül is markáns különbségeket mutatnak ki számos változó mentén.

Első lépésben a lakás-lakó interakció „résztevőit” kívántam részletesen adatszerűen feltérképezni, és így kiszűrni azokat az adatokat, amelyek nem közvetlenül pszichológiai természetűek ugyan, de a korábban részletezett szakirodalmi adatok alapján az feltételezhető, hogy a lakókörnyezettel folytatott interakcióban ilyen színezetet is nyernek, és ily módon fontosak lehetnek a lakás-lakó interakción belül az otthonhoz kötődés tényezőjében. Ilyen adatok: a személyek részéről a nem, az iskolai végzettség, a lakásban eltöltött idő stb., a lakás oldaláról az épület típusa, magassága, a lakás nagysága vagy tulajdonlása stb. A változók „pszichológiai tartalommal telítődését” úgy mértem, hogy a kérdőívekkel és az interjúval feltártam pszichológiai jelentésüket, például mennyire állnak kapcsolatban az otthonhoz kötődéssel. Ebben a tanulmányban csak az Otthonhoz Kötődés Kérdőívvel (OKK) mért mennyiségi adatok és az alábbi változók feltételezett kapcsolatát tárgyalom, a lakásbemutató és az Otthonhoz Kötődés Interjú (OKI) adatai és a személyi változók feltételezett összefüggéseire nem térek ki (erről lásd Dúll, 2000).

A személyi változók és az OKK-kal mért otthonhoz kötődés kapcsolatára vonatkozó Hipotézisek

A következő kérdésre kerestem választ: a személyi változók – nem, életkor, iskolai végzettség, otthlakás ideje – vonatkozásában kimutathatók-e különbségek a vizsgálati csoporton belül az otthonhoz kötődésben? A szakirodalmi háttér alapján a teljes és a

¹² Köszönet Bársony Gábornak, Fábíán Dóranak, Homok Melindának, Szilágyi Adriennek, valamint Krokovay Eszternek, Mátyás Eszternek és Szabó Andreának.

női mintára vonatkozó elvárásaim a következők voltak: a nemi különbségekre vonatkozóan – mivel hagyományosan az otthon még mindig inkább a nők terepe – a nők magasabb otthonhoz kötődést mutatnak az inkább külvilág-orientált férfiakkhoz képest (természetesen a kevés férfi részt vevő miatt csak „tapogatózó” eredményekről van szó). Az életkor tekintetében mind a teljes, mind a női mintára azt vártam, hogy erős pozitív együttjárást tapasztalunk az otthonhoz kötődéssel, mivel az életkor növekedésével az otthonhoz kötődés erősödése várható. Az iskolai végzettség esetében sem a teljes mintában, sem a nők csoportjában nem vártam különbséget az otthonhoz kötődésben a különböző iskolázottságú alminták között, mivel elvárásum szerint ez a változó önmagában nem áll közvetlen kapcsolatban az otthonhoz kötődéssel. Az ottlakás ideje és a kötődés összefüggésére vonatkozóan mind a teljes, mind a női mintában azt vártam, hogy az ottlakás idejének növekedésével az otthonhoz kötődés erősödik, hiszen a lakásban eltöltött több idő az ismerősség, a rutink és a megszokottság fokozódása miatt feltehetően a lakó fokozottabb kötődésével jár együtt. Azt feltételeztem tehát, hogy a nem, az életkor és az ottlakás ideje olyan nem (kizárólag) pszichológiai természetű változók, amelyek összefüggést fognak mutatni az otthon-lakó összeállítás otthonhoz kötődés komponensében, míg az iskolai végzettség változó nem vagy közvettebb módon vesz részt ebben a folyamatban.

Hipotézisek a lakás-változók és az OKK-en mért otthonhoz kötődés közötti összefüggésekre

A lakás jellemzői közül a következőkre kérdeztem rá a vizsgálat során: a lakás helye (Budapest, Pest; Budapest, Buda stb.), háztípus₁ (lakótelepi panel, családi ház stb.), háztípus₂ (magasság: földszintes, többemeletes stb.), hányadik emeleten lakik a személy (földszint, 1-2. emelet stb.), lakástulajdon (saját tulajdonú, családi tulajdonú stb.), alapterület, helyiségszám, szobaszám, a lakást állandóan használók száma, van-e állat a lakásban, van-e kert, van-e erkély. Elvárásaim a teljes mintára és a nők csoportjára (a hipotézisek elméleti alapjáról lásd Düll, 1995b, 2002): a lakás helyével kapcsolatban előzetes váromlásom az volt, hogy erősebb, de hasonló kötődés jellemzi a Pesten, Belvárosban, a Budán, „jobb környéken”, illetve a Budán, külkerületben lakókat, mivel feltehetően lakásvásárláskor számukra lehetséges valamilyen módon a választás, illetve ezeknek a területeknek speciális előnyei vannak, amelyek a fenti preferenciákat kielégíthetik. Gyengébb kötődést vártam a „Pest, külkerületiek” esetében. A vidékieket a fenti két csoport közé helyeztem el az elvárt kötődés tekintetében. A háztípus₁-gyel kapcsolatban legerősebb kötődést vártam a családi ház esetében, mivel a szakirodalom (lásd Düll, 1995b) tanulságai szerint ez az otthon típus szolgál a legtöbb pszichológiai előnnyel a lakói számára. A következő sorrendben vártam csökkenő kötődést: nem lakótelepi társasház, belvárosi polgári lakás, lakótelepi nem panel és végül lakótelepi panel esetében. A háztípus₂-vel kapcsolatban azt vártam, hogy a lakás/ház magasságának növekedésével csökken a kötődés (vö. Düll,

1995b): vagyis a legnagyobb fokú kötődést a földszintes házak esetében vártam, míg a magas házak esetén alacsony kötődési értékeket jósoltam. Arra vonatkozóan, hogy hányadik emeleten lakik a vizsgálati személy, és ennek függvényében milyen lesz a kötődése, elvárásom megegyezett a házak magassága és a kötődés összefüggésére tett előző hipotézisemmel: az alacsonyabb emeleteken vártam erősebb kötődést. A lakástulajdon (saját tulajdonú, családi tulajdonú stb.) esetében egyértelműen a saját tulajdonú otthon esetében vártam a legerősebb kötődést, ennél kisebbet vártam a családi tulajdon esetében, a kötődést ennél is kisebbnek tételeztem fel az önkormányzati lakások esetében, és legkisebb kötődést vártam a bérelt lakások esetében. Az alapterület, a helyiségszám és a szobaszám tekintetében azt vártam, hogy nem lesz egyértelmű korreláció ezek növekedése és az OKK-vel mért kötődésértékek között. Elvárásom szerint ugyanis ezen tényezők egyike sem áll egyenes arányban a pszichológiai otthonhoz kötődéssel. A lakást állandóan használók száma esetében elvárásom a fentivel megegyezett, ugyanis itt is egyfajta – korántsem feltétlenül egyenes arányú és nem közvetlen – összeillést lehet inkább feltételezni a lakók létszáma és a mért kötődés között. Az állat a lakásban feltételezhetően otthonhoz kötődést fokozó „szociális” tényező lehet, vagyis elvárásom szerint az állattal rendelkezők nagyobb mértékű otthonhoz kötődést fognak mutatni. A kerttel rendelkező lakások esetében (a kert által nyújtott pszichológiai előnyök miatt, lásd Kaplan, 1973; Düll, 1995b; Dósa, 2002) erősebb kötődést vártam, hiszen a kert rekreációs értéke elvárásom szerint pszichológiailag „felértékelheti” az otthon egészségét, és a szomszédokkal való jól szabályozható interakciók miatt a szomszédosági viszonyra vonatkozó attitűdöt is javíthatja. Az erkély meglétével kapcsolatban feltételezésem az volt, hogy az erkélyes lakások esetében fokozottabb otthonhoz kötődést fogunk találni, mint a nem erkélyesek esetében.

A Konyhai Szokások Kérdőív adatai és az OKK-vel mért kötődés közötti összefüggésekre vonatkozó hipotézisek

A kérdőív közvetlenül a vizsgálati személy háztartási és konyhahasználati szokásaira, konyhájára vonatkozó attitűdjére és magára a főzési tevékenységre kérdez rá. A válaszok összefüggése az otthonhoz kötődéssel igazolhatja, hogy a konyhának, az ott folyó háztartási rutinoknak és ezeken belül is különösen az ételkészítési tevékenységnek fontos szerepe van a lakó-otthon összeállítás és ennek otthonhoz kötődési komponensének alakításában. Elvárásaim a teljes, illetve a női mintára: mivel a szakirodalom alapján feltételezhető, hogy a konyha – legalábbis az ott folyó „női tevékenységek” alapján – „női helynek” számít (lásd Düll, 1995b, 1998, 2002), ezért ebben a körben előzetes elvárásaim némileg eltértek a teljes és a női mintára vonatkozóan. Feltételezésem szerint, akik „végeznek otthon házimunkát” – szemben azokkal, akik nem –, nagyobb otthonhoz kötődést fognak mutatni a házimunka gondoskodás-, fenntartás- és otthonhoz kötődés érzékenysége miatt. Azzal kapcsolatban, hogy „segít-e valaki” az alanynak a házimunkában, a teljes mintára azt feltételeztem, hogy legfeljebb tendenciaszerűen

fognak elkülönülni kötődési csoportok, mivel elképzelésem szerint a házimunka megosztására való igény egyéni sajátosság, másrészt számos itt nem vizsgált változó (pl. anyagi helyzet, társadalmi státusz) is befolyásolja. Ezzel szemben a nők csoportjában azt vártam, hogy az otthonhoz kötődés nagyobb lesz abban az esetben, ha valaki segít az alanynak, hiszen ekkor az otthoni munka megosztásának nők számára fontos szociális előnyei mellett annak is kisebb a valószínűsége, hogy a házimunka rutinjellege csökkenti az otthonhoz magához való kötődést. A főzésgyakoriság vonatkozásában azt vártam, hogy a teljes mintában nem lesz jelentős eltérés az eltérő gyakorisággal főzők csoportjai között annak ellenére, hogy az ételkészítéssel kapcsolatban „gondoskodási színezetet” feltételeztem (Dúll, 1996ab, 2002). A főzés gyakoriságát azonban sok, nem pszichológiai tényező is közvetlenül befolyásolja (pl. gazdasági kényszer, idő stb.), így egy egyszerű gyakorisági mutató alapján nem differenciálhatók kötődési csoportok. Ezen a ponton a női mintában eltérő eredményeket vártam: azt feltételeztem, hogy a legnagyobb kötődést a hetente 2-3-szor főzők fogják mutatni, szemben a soha, esetlegesen, illetve mindennap főzőkkel, ugyanis náluk felszínre juthat az ételkészítésben megnyilvánuló gondoskodás anélkül, hogy a túl gyakori rutintevékenységekben „kiégnének”. A „főz vagy készített melegít-e inkább” kérdésnél azt vártam, hogy a teljes mintában is és a nők csoportjában is jelentős különbségek lesznek kimutathatók az otthonhoz kötődésben a főzők javára: azt feltételeztem ugyanis, hogy az otthonukban gyakran ételt készítő több időt töltenek otthon, és a főzés „gondoskodási színezete” mellett a belefektetett energia is kötődést fokozó tényező lehet. A „szokott-e máshol is főzni” kérdés tekintetében sem a teljes, sem a női mintában nem vártam jelentősen eltérő kötődési értékeket, hiszen „máshol vagy csak otthon főzés” tényét szintén számos egyéb tényező is befolyásolja. Az „elégedett-e a konyhájával” tétel esetében a teljes és a női mintában is azt vártam, hogy az otthonhoz kötődésben markáns különbséget kaptok a konyhájukkal elégedettek és az elégedetlenek között az előbbiek javára. E feltételezést a konyha és az ott folyó tevékenységek lakásban és otthoni életben betöltött központi szerepe indokolja, ami egyszerre vonatkozik a család belső életére és a külső társas kapcsolatok egy részének szabályozására. A „szeretne-e változást a konyhájában” tétel igenlő válasz esetén mindenképpen elégedetlenséget fejez ki, még ha nem is jelez ellentétes viszonyulást az előbbieken tárgyalt elégedettségi tétellel. Ezzel kapcsolatban mind a teljes mintán, mind a nők esetében azt vártam, hogy az otthonhoz kötődési kérdőívén a változást nem kívánók lesznek a lakásukhoz leginkább kötődők, őket követik a konyhában csak tárgyi változást akarók, és a legkisebb otthonhoz kötődést fogják mutatni ezen a skálán az egész konyhát/lakást érintő változásokat óhajtók. Mind a teljes, mind a női mintában azt vártam, hogy akik „szeretnek főzni a konyhájukban”, azok az otthonhoz kötődés kérdőívén jelentősen nagyobb kötődésértékeket adnak majd, mint a konyhájukban főzni nem szeretők. Ezt a feltevést az otthoni ételkészítés többször említett rutin-, gondoskodási és szociális jellege indokolja, amelyek mind az otthoni térhez, mind az azt körülvevő szociális környezethez való ragaszkodást megnövelhetik. Mind a teljes, mind a női minta esetében azt feltételeztem, hogy nem lesz a kötődés tekintetében jelentős különbség azok között, akik az ételkészítési tevékenysé-

gen túl is „szeretnek vagy éppen nem szeretnek tartózkodni a konyhájukban”. Ennek az az oka, hogy az otthonhoz kötődés szempontjából „mediáló”, kiemelten fontos ételkészítési tevékenység kivonásával a konyhahasználatot ismét csak sok egyéb tényező (pl. családi, kulturális hagyományok – vö. e tanulmány elméleti bevezetőjével) befolyásolhatja, amelyet ez a vizsgálat nem célzott meg. A „csinál-e mást is – nem csak főzést vagy ahhoz szorosan kapcsolódó tevékenységet – a konyhájában” tétellel kapcsolatban a feltételezésem és annak indoklása – mindkét mintára – gyakorlatilag megegyezett előző elvárásomnál leírtakkal. Azzal kapcsolatban, hogy a konyha egy légtérben van-e egyéb, a családi élet szempontjából fontos helyiséggel (nappali/étkező), mind a teljes, mind a női mintában azt feltételeztem, hogy a nagyobb légterű, többfunkciós és tevékenység-megosztást és/vagy -összekapcsolást (pl. ételkészítés és közös étkezés), és jó társas kapcsolatszabályozást lehetővé tevő konyhákat használó lakók nagyobb otthonhoz kötődési pontszámokat adnak a kötődés kérdőívén. Az „otthona fontos részének tartja-e a konyhát” kérdés esetében mind a teljes, mind a női mintára azt vártam, hogy a fentiekhez hasonlóan a konyhájukat fontosnak tartók nagyobb kötődési értékeket adnak majd, szemben a konyhát nem fontos lakásrésznek tartókkal. Azzal kapcsolatban, hogy „mennyire érzi a konyhában szubjektíve hatékonynak a tevékenységét” az alany, szintén azonos elvárásokat állítottam fel mind a teljes, mind a női mintára. Azt feltételeztem, hogy konyhában magukat hatékonyabbnak tartók erősebb kötődést fognak mutatni az otthonukhoz, mint azok, akik nem érzik magukat hatékonyak. A „vannak-e segítő tényezők a konyhában” kérdésre vonatkozóan előzetes elvárásom mind a teljes, mind a női mintában az volt, hogy azok, akik (tárgyi vagy szociális) segítő feltételeket tapasztalnak a konyhájukban, nagyobb kötődési értékeket adnak, szemben az ilyeneket nem tapasztalókkal. A „vannak-e gátló tényezők a konyhában” kérdésre vonatkozóan tulajdonképpen a fentivel éppen ellentétes hatást vártam: elvárásom szerint a teljes és a női mintában is azok, akik (tárgyi vagy szociális) gátló feltételeket észlelnek a konyhájukban, kisebb kötődési értékekkel lesznek jellemezhetőek, mint azok, akik ilyeneket nem tapasztalnak. Arra vonatkozóan, hogy az alanyok megkínáltak-e bennünket az általuk főzött ételből, azt feltételeztem – inkább csak érdekességképpen, nem kezelve túlzottan nagy súllyal ezt a mutatót – a teljes mintára és a női mintára nézve egyaránt, hogy akik megkínálnak, azok (legalább tendenciaszerűen) nagyobb otthonhoz kötődési értékeket adnak majd. Ezt arra vezettem vissza, hogy a megkínálók feltehetően szívesebben látnak otthonukban hosszabb ideig vendégül valakit, szívesebben kínálják étellel stb., ami összefügghet az otthon egészéhez való viszonyulással.

A hipotézisek összefoglalása

Feltételeztem tehát, ahhoz, hogy megértsük a lakók és lakókörnyezet közötti kölcsönkapcsolat valódi természetét, és ebben a témában ökológiailag valid kutatást végezhesünk ezen a területen, a „mindennapi aktivitásokat” kell tanulmányoznunk

azok valós közegében, vagyis az otthonokban (Dúll, 1990a, 1998, 2002). A mindennapi aktivitások körébe tartoznak azok a rutintevékenységek, amelyeket mindannyian majdnem mindennap elvégzünk, például tisztálkodás, takarítás, lefekvés rutin stb. Egyik legfontosabb feltételezésem, hogy a házimunka, azaz az otthon fenntartásáért végzett tevékenység, jellegzetességei miatt prominens mindennapi aktivitásnak tekinthető, amely nagyon sok szinten érzékeny az otthonhoz való viszonyulásra, például az otthonhoz kötődésre. A személyi jellemzők (pl. nem, életkor), az otthoni környezet fizikai és pszichológiai jellemzői (nagysága, a helyiségek, pl. a konyha struktúrája, a lakás típusa, affordanciái/kényszerei, tulajdonviszonyai stb.) és az otthoni rutintevékenységek pszichológiai vonatkozásai több szinten (cselekvési és érzelmi-dinamikus) erőteljes tranzakcióban állnak a lakó otthoni aktivitásmintázatával (helyhasználatával, mindennapi cselekvéseivel és otthonhoz való viszonyával) oly módon, hogy a velük folytatott viselkedéses kölcsönhatás során hívnak, lehetővé tesznek, megnehezítenek vagy éppen kizárnak bizonyos akciókat és viszonyulásokat. Ez a közvetlen cselekvés-tárgyi környezet kölcsönhatás egyrészt átszűrődik az otthonhoz való kötődésen (ha például valaki nagyon kötődik, akkor kevésbé lesz frusztrált a kényszerektől), másrészt az otthonhoz kötődés közvetíti is azt (a nagyon kötődők igyekeznek például inkább megengedés-hangsúlyú környezetet teremteni).

Feldolgozás és eredmények

Az adatokat a STATISTICA-programcsomaggal dolgoztuk fel. A kutatásban kapott eredmények közül ebben a tanulmányban az Otthonhoz Kötődés Kérdőívvel (OKK) nyert adatokat mutatom be, valamint röviden kitérek az Otthonhoz Kötődés Interjúra (OKI) is.

Az Otthonhoz Kötődés Kérdőív (OKK) szerkezete

A kérdőív eredeti formájában 20 kérdésből áll, amelyek közül 19 kérdésre¹³ egy-egy ötfokú skálán kell válaszolnia a vizsgálati személynek. A kérdések a tételek tartalma alapján logikai csoportokba sorolhatók.¹⁴ Az első csoport 8 tételből áll. Otthonosság-csoportnak neveztem el, mivel mindegyik tétel az otthonhoz vagy az otthon fon-

¹³ Ahogy azt a kérdőív bemutatásakor említettem, az utolsó kérdés sem tartalmilag, sem formájában nem szerves része a kérdőívnek, ezért a kérdőív reliabilitásvizsgálatából (lásd Dúll, 1998) kihagytam és ebben a tanulmányban sem tárgyalom. A bemutatott számítások és értékelések tehát kizárólag az Otthonhoz Kötődés Kérdőív első 19 kérdésére vonatkoznak. A kutatásból a rend témát feldolgozta Maróti (1999).

¹⁴ A kérdőívre exploratív jelleggel faktoranalízist is végeztünk. Eredményeit lásd Dúll (1998).

tos tárgyaihoz való érzelmi viszonyulásra, vagy az otthon pszichológiai értelemben vett tulajdonlására kérdez rá, illetve arra, hogy a személy mennyire szívesen fogad vendéget az otthonában, ami szintén az otthonhoz való érzelmi viszonyulás kifejezője lehet. A második item-csoport 4 tételből áll. Mivel minden egyes kérdés a szomszédokra (a velük való ismeretségre és kapcsolattartásra, fontosságukra, valamint esetleges változásuk érzelmi következményeire) vonatkozik, így a csoport Szomszédsághoz való viszonyként értelmezhető. Két kérdés a szomszédsággal való tényszerű kapcsolatra (időtartamára és az érintkezés gyakoriságára) kérdez rá, míg a másik két item tárja fel a szomszédsághoz való érzelmi viszonyt. Ez a csoport nem értelmezhető tisztán a szomszédsághoz való érzelmi viszonyulás leírásaként (pl. szomszédsághoz való kötődésként), sokkal inkább egy tényszerű elemeket is magába foglaló szomszédsághoz való viszonyként, amely azonban a szakirodalom szerint is (lásd Dúll, 1996c, 2002) az otthonhoz kötődés fontos eleme.

Az otthonhoz kötődés és az egyéb változók közötti kapcsolatra vonatkozó eredmények (a hipotézisek sorrendjében)

Az alábbiakban először bemutatom a mind a teljes mintára, mind a női mintára vonatkozó elvárásaimat az OKK Otthonosság és Szomszédsági viszony kérdéscsoportok szerint tagolva, majd ezekhez illesztve részletesen bemutatom az eredményeket.

A feldolgozásban¹⁵ egyszempontos varianciaanalíziseket, illetve korrelációs számításokat végeztünk egyrészt a teljes mintán, másrészt a minta nőkből álló csoportjában.

A személyi változók (nem, életkor, iskolai végzettség, ottlakás ideje) és az OKK kötődés item-csoportjai közötti összefüggésekre vonatkozó finomított elvárások

Az általános kérdés e témában az volt, hogy a személyi változók – nem, életkor stb. – vonatkozásában kimutathatók-e különbségek a teljes és a női mintán belül az otthonhoz kötődésben. Az életkor, az ottlakás ideje és az item-csoportok összefüggéseinek vizsgálatára korrelációs számítást, a nem és az iskolai végzettség és a tételcsoport-értékek összefüggéseinek vizsgálatára egyszempontos varianciaanalíziseket végeztünk. A teljes és a női mintára vonatkozó finomított elvárásaim a következők voltak: a nemi különbségekre vonatkozóan – mivel az otthon hagyományosan még mindig a nők terepe inkább – a nők magasabb kötődési értéket fognak mutatni az Otthonosság-csoportban, míg az inkább külvilág-orientált férfiak magasabb kötődésértékeket

¹⁵ A statisztikai feldolgozásban nyújtott segítségért Urbán Róbertnek és Urbán Erikának, tanácsaiért Vargha Andrásnak tartozom köszönettel.

adnak a Szomszédság-csoportban. Az életkor tekintetében azt vártam, hogy erős korrelációt kapunk az otthonhoz kötődéssel (mindkét tételcsoportban), mivel az életkor növekedésével az otthonhoz kötődés erősödése várható. Az iskolai végzettség esetében nem vártam különbséget az otthonhoz kötődés egyik item-csoportjában sem, mivel elvárásom szerint ez a változó önmagában nem áll közvetlen kapcsolatban az otthonhoz kötődés egyik tényezőjével sem. Az ottlakás ideje és a kötődés összefüggésére vonatkozóan azt vártam, hogy a korreláció lesz kimutatható az ottlakás ideje és mindkét kötődés tételcsoport értékei között, hiszen a lakásban eltöltött több idő a rutinnak, a megszokottság stb. fokozódásával feltehetően a lakó fokozottabb kötődésével jár együtt, de a nők belső terekre orientáltsága miatt a női mintában az Otthonosság csoportban erősebb lesz az együttjárás.

Eredmények a teljes mintára: nemi különbség tekintetében az elvárással nem megegyező eredményt kaptunk: a nők a férfiaknál szignifikánsan ($p < 0.05$) magasabb értékeket adtak a szomszédsághoz fűződő viszonyt leíró tételcsoportra vonatkozóan (1. táblázat).

1. táblázat. A nem, az OKK-vel mért Otthonosság és Szomszédsági viszony összefüggése a teljes mintában

	Férfiak	Nők	F _(1,2) 1,16	p
Otthonosság	3.59	4.08	2.08	0.168
Szomszédsági viszony	1.59 ^a	2.61 ^b	6.31	0.023

Elvárásomtól részben eltérően sem a teljes, sem a női mintában nem találtunk korrelációt az életkor és az Otthonosság-csoport esetében (rendre: a teljes mintára $r = 0.16$, nem szign., a nőkre $r = 0.04$, nem szign.). Ezzel szemben az életkor és a Szomszédsági viszony korreláltak egymással (teljes minta: $r = 0.59$, $p < 0.01$; nők: $r = 0.58$, $p < 0.01$). Az iskolai végzettség esetében a teljes mintában elvárásomnak megfelelően nem találtunk különbséget az otthonhoz kötődés egyik tételcsoportjában sem, míg a nők csoportjában tendenciaszintű ($p < 0.10$) különbség mutatkozott az iskolai végzettség függvényében a Szomszédsági viszony item-csoportban. A post hoc elemzés viszont egyáltalán nem mutatott ki csoportok közötti eltéréseket. A teljes mintára az ottlakás ideje és a kötődés összefüggésére vonatkozóan elvárásommal szemben nem volt kimutatható korreláció az ottlakás ideje és egyik kötődési tételcsoport között sem (rendre: $r = 0.18$, nem szign., $r = 0.14$, nem szign.). Az ottlakás ideje és a kötődés összefüggésére vonatkozó elvárásommal szemben egyik kötődési tételcsoportban mért kötődésértékek sem korreláltak az ottlakás idővel ($r = 0.16$, nem szign.; $r = 0.06$, nem szign.).

A lakás-változók és az OKK kötődés-tételcsoportjai közötti összefüggésekre vonatkozó finomított hipotézisek a teljes és a női mintára: A lakás helyével (Pest, Buda stb.) kapcsolatban azt vártam el, hogy erősebb, de hasonló kötődés fogja jellemezni mindkét item-csoportban a pesti Belváros és a budai „jobb környéken” vagy külkerületben lakókat a szabadabb lakásvásárlási lehetőségek és a környékek speciális előnyei miatt.

Mindkét tételcsoportban gyengébb kötődést vártam a pesti külkerületek esetében. A vidékiek elvárásom szerint a fenti két csoport között fognak elhelyezkedni a feltételezett kötődésértékek tekintetében. A háztípus₁-gyel (lakótelepi panel, családi ház stb.) kapcsolatban legerősebb kötődést vártam mindkét tételcsoportban a családi ház esetében annak pszichológiai előnyei miatt (Dúll, 1995b). Csökkenő kötődést feltételeztem mind az Otthonosság-, mind pedig a Szomszédsági viszony tételcsoportban a következő sorrendben: nem lakótelepi társasház, belvárosi polgári lakás, lakótelepi nem panel és végül lakótelepi panel. A háztípus₂ (magasság) esetében elvárásom szerint a ház magasságának növekedésével csökken a kötődés (Dúll, 1995b): vagyis a legnagyobb kötődést mindkét item-csoportban a földszintes házak esetében feltételeztem, míg a magasházak esetén mindkét csoportban alacsonyabb kötődésértékeket vártam. Arra vonatkozóan, hogy hányadik emeleten lakik a személy (földszint, 1-2. emelet stb.), és ennek függvényében hogyan alakul a kötődése, elvárásom megegyezett a házmagasság és a kötődés összefüggésére vonatkozó előbbi hipotézisemmel: mindkét tételcsoportban az alacsonyabb emeleteken jósltam erősebb kötődést (Dúll, 1995b). A lakástulajdon (saját tulajdonú, családi tulajdonú stb.) esetén a saját tulajdonú otthonokban vártam a legerősebb kötődést mindkét tételcsoportban, ennél gyengébb kötődést feltételeztem családi tulajdon esetében, a kötődést ennél is kisebbnek tételeztem az önkormányzati lakásokban, és a legkisebb kötődést a bérelt lakások esetében vártam. Ezekben az esetekben egyszempontos varianciaanalízist végeztünk. Az alapterület, a helyiségszám, a szobaszám és a lakást állandóan használók száma tekintetében azt vártam, hogy nem lesz egyértelmű korreláció ezek növekedése és a tételcsoportokkal mért kötődésértékek között. Elvárásom szerint ugyanis ezen tényezők egyike sem áll egyenes arányban a pszichológiai otthonhoz kötődéssel. Ezekben az esetekben korrelációt számoltunk az item-csoportok és a fenti változók értékei között. Az állat a lakásban feltételezhetően kötődést (legalábbis az Otthonhoz Kötődés interjúk tanulsága szerint) fokozó sajátos „szociális” tényező. Elvárható tehát, hogy az állattal rendelkezők nagyobb mértékű otthonhoz kötődést fognak mutatni a Szomszédsági viszony csoportban. A kertés lakások esetében (a kert pszichológiai előnyei miatt) erősebb kötődést feltételeztem mindkét kötődési tételcsoportban: a kert szubjektíve „felértékelheti” az otthon egészét és a szomszédokkal való jól szabályozható interakciók miatt a Szomszédsági viszonyra vonatkozó attitűdöt is javíthatja. Az erkély meglétével kapcsolatban feltételezésem az volt, hogy az erkélyes lakásokhoz nagyobb otthonhoz kötődést fogunk találni az Otthonosság-mérő tételcsoportban, mivel az erkély hasonlóan a kerthez képes pszichológiai előnyöket nyújtani (bár kisebb mértékben), azonban nem vártam eltéréseket az erkélyes vs. nem erkélyes lakások esetében a Szomszédsági viszony csoportban, mivel a társas kapcsolatok szabályozásában az erkély kevésbé jól használható. Ezekben az esetekben egyszempontos varianciaanalízissel dolgoztuk fel az eredményeket.

Eredmények (a teljes és a női mintára együtt): statisztikailag jelentős eltérések mutatkoztak a következő változók vizsgálatakor: az OKK Otthonosság tételcsoportjában a lakás tulajdonlása tekintetében a teljes mintában a családi tulajdonú lakással

rendelkezők erősebben ($p < 0.01$) kötődtek az otthonukhoz, mint a bérelt lakással rendelkezők (2. táblázat). A táblázatban nem tüntettem fel, de ugyanebben a faktorban a bérelt és önkormányzati lakások között tendenciaszerű ($p < 0.10$) eltérés mutatkozott az önkormányzati lakások javára. Az egyszempontos VA szignifikáns eltérést ($p < 0.05$) mutatott ki a különböző tulajdonú lakások esetében a Szomszédsági viszony tételcsoport tekintetében is, de ezt a post hoc elemzés tételelesen nem mutatta ki. A nők esetében az Otthonosság csoportban a lakás tulajdonlására vonatkozóan némileg hasonló eredményeket kaptunk: a családi tulajdonú lakással rendelkezők erősebben ($p < 0.01$) kötődtek az otthonukhoz, mint a bérelt lakással rendelkezők, és az önkormányzati lakással bírók is erősebben ($p < 0.05$) kötődtek otthonaikhoz, mint a lakást bérlők (3. táblázat). A Szomszédsági viszonyok item-csoportban érdekes tendenciaszerű ($p < 0.10$) eltérések mutatkoztak a lakástulajdon függvényében: a bérelt lakásban lakók némileg jobban viszonyultak a szomszédaikhoz, mint akár a családi tulajdonú, akár az önkormányzati lakásban élők.

2. táblázat. A lakás tulajdonlása, az OKK-vel mért Otthonosság és Szomszédsági viszony összefüggése a teljes mintában

	1. saját	2. családi	3. bérelt	4. önkorm.	$F_{(1,2)} 3,47$	p
Otthonosság	4.32 ^a	3.15 ^a	2.29 ^b	3.75 ^{ab}	12.06	0.000
Szomsz. viszony	2.83	1.75	2.33	1.50	3.65	0.018

3. táblázat. A lakás tulajdonlása, az OKK-vel mért Otthonosság és Szomszédsági viszony összefüggése a női mintában

	1. saját	2. családi	3. bérelt	4. önkorm.	$F_{(1,2)} 3,39$	p
Otthonosság	4.30 ^a	3.5 ^a	1.00 ^b	3.67 ^a	9.48	0.000
Szomsz. viszony	2.93	1.58 ^a	4.50 ^b	1.50 ^a	5.17	0.004

A kert létével kapcsolatban az elvárásom a teljes mintán részben igazolódott: a kerttel rendelkező lakók erősebb ($p < 0.01$) kötődést mutattak a Szomszédsági viszony tételcsoportban, mint a nem kertes lakások lakói, viszont nem mutatkozott közöttük eltérés az Otthonosság csoportban (4. táblázat). A női mintában ugyanez az eltérés tendenciaként ($p < 0.10$) mutatkozott meg. Az átlagok rendre az Otthonosság tételcsoportban: 3.98 és 4.26; a Szomszédsági viszony csoportban 3.07 és 2.5.

4. táblázat. A kert léte vagy nem léte és az OKK-vel mért Otthonosság és Szomszédsági viszony összefüggése a teljes mintán

	1. van kert	2. nincs kert	$F_{(1,2)} 1,49$	p
Otthonosság	3.93	4.13	0.65	0.425
Szomsz. viszony	4.13 ^a	2.26 ^b	7.45	0.009

A teljes, illetve a női mintában sem találtam szignifikáns eltéréseket egyik kötődési tételcsoportban sem az alábbi változókkal kapcsolatban: a lakás helye (átlagok sorrendben a teljes mintában az Otthonosság csoportra: 3.97; 4.30; 3.67; 3.54; 4.11; a Szomszédsági viszony csoportra: 1.97; 2.45; 2.62; 2.30; 2.54, a női mintában az Otthonosság csoportra: 4.02; 4.38; 3.75; 3.78; 4.42; a Szomszédsági viszony csoportra: 2.67; 2.83; 2.89; 2.29; 3.21), háztípus₁ (átlagok sorrendben a teljes mintában az Otthonosság csoportra: 4.40; 4.06; 3.85; 3.93; 3.92; a Szomszédsági viszony csoportra: 2.57; 1.50; 2.54; 3.12; 2.19, a női mintában az Otthonosság csoportra: 4.21; 3.66; 3.55; 3.73; 3.83; a Szomszédsági viszony csoportra: 2.67; 2.97; 2.45; 3.12; 3.21), háztípus₂ (magasság): az átlagok rendre teljes mintában az Otthonosság csoportra: 4.18; 3.94; 3.98; 4.29; a Szomszédsági viszony csoportra: 3.12; 2.89; 2.27; 2.57, a női mintában az Otthonosság csoportra: 4.18; 4.01; 4.05; 4.43; a Szomszédsági viszony csoportra: 3.12; 2.93; 2.58; 2.69. Azzal kapcsolatban sem találtunk szignifikáns kötődési eltérést, hogy hányadik emeleten lakik a személy (az átlagok rendre a teljes mintában az Otthonosság csoportra: 3.92; 4.22; 4.20; 3.93; 3.56; 4.06; a Szomszédsági viszony csoportra: 2.95; 2.58; 2.65; 2.03; 2.00; 2.42, a női mintában az Otthonosság csoportra: 4.00; 4.49; 4.11; 3.92; 4.75; 4.27; a Szomszédsági viszony csoportra: 3.00; 2.90; 2.92; 2.12; 2.25; 2.60). A lakások alapterülete, a helyiségszám, és a szobaszám tekintetében elvárásom mind a teljes, mind a női mintán beigazolódott: a teljes mintán kapott korrelációk rendre az Otthonosság csoporttal: -0.20; -0.26; -0.28 – egyik sem szign.; a Szomszédsági viszony csoporttal: 0.07; 0.22; 0.29 – egyik sem szign. A női mintában kapott korrelációk rendre az Otthonosság csoporttal: -0.17; -14.79; -0.25 – egyik sem szign.; a Szomszédsági viszony csoporttal: 0.06; 0.27; 0.23 – egyik sem szign. A lakást állandóan használók száma esetében elvárásom szintén beigazolódott mind a teljes, mind a női mintán: a teljes mintán kapott korreláció az Otthonosság csoporttal $r = -0.19$ (nem szign.); a Szomszédsági viszony csoporttal: $r = 0.11$ (nem szign.), a női mintában kapott korreláció az Otthonosság csoporttal: $r = -0.16$ (nem szign.), a Szomszédsági viszony csoporttal: $r = 0.03$ (nem szign.). Az állatok kötődést fokozó szerepét nem sikerült igazolni: a lakásban állatot tartók és nem tartók között egyik kötődési tételcsoportban sem mutatkozott eltérés sem a teljes mintában (Otthonosság csoport: $r = 0.06$, nem szign.; Szomszédsági viszony csoport: $r = 0.12$, nem szign.), sem a női mintában (Otthonosság csoport: $r = 0.09$, nem szign.; Szomszédsági viszony csoport: $r = 0.13$, nem szign.). Az erkély meglétével kapcsolatban a feltételezésem nem igazolódott, ugyanis sem a teljes mintán, sem a női mintában nem mutatkozott eltérés egyik kötődési tételcsoportban sem az erkélyes és a nem erkélyes lakások lakóinak kötődésértékei között. A teljes mintán kapott átlagok az Otthonosság csoportban rendre: 3.96 és 4.21, a Szomszédsági viszony csoportban: 2.64 és 2.5. A női mintán ugyanezek az átlagértékek rendre az Otthonosság csoportban 4.07 és 4.25, a Szomszédsági viszony csoportban 2.76 és 2.83.

A KSZK adatai és az OKK kötődési tételcsoportjai közötti összefüggésekre vonatkozó fiktív hipotézisek a teljes, illetve a női mintára: mivel ebben a vizsgálatban a konyhát bizonyos értelemben „női helyként” kezeljük (Düll, 2002), ezért előzetes elvárás-

saim itt némileg eltértek a teljes és a női mintára vonatkozóan. A hipotéziseket egyszempontos varianciaanalízissel, illetve korrelációs számítással ellenőriztük. A „végez-e otthon házimunkát” kérdésre nem végeztünk további feldolgozást, mivel a minta minden résztvevője kivétel nélkül végzett otthon ilyen tevékenységet. Azzal kapcsolatban, hogy „segít-e valaki” az alanyak a házimunkában, a teljes mintára kötődési csoportok legfeljebb tendenciaszerű elkülönülését vártam mindkét tételcsoportban. Ezzel szemben a nők csoportjára vonatkozóan azt feltételeztem, hogy mindkét item-csoportban nagyobb a kötődésértékeket kapunk, ha valaki segít a személynek, hiszen így a rutinmunka miatt kevésbé csökken a kötődés, valamint a felszabaduló idő és kapacitás miatt az alany jobban szabályozhatja a szomszédokkal való viszonyt is, ami a velük való viszony minőségének javulásához vezet. A főzésgyakoriságra vonatkozóan az egész mintában nem vártam jelentős eltérést az eltérő gyakorisággal főzők csoportjai között a főzés feltételezett „gondoskodási színezete” (Dúll, 2002) ellenére. Ugyanis a főzésgyakoriságot egyéb tényezők (pl. családi hagyományok stb.) is közvetlenül befolyásolhatják – így egyszerű gyakorisági mutatók mentén valószínűleg nem különülnek el kötődési csoportok. Ezzel szemben a női mintában azt vártam, hogy a legnagyobb kötődést a hetente többször főzők mutatják az Otthonosság tételcsoportban, szemben többiekkel. A „főz vagy készített melegít-e inkább” kérdéskor mind az egész mintában, mind a nők csoportjában jelentős különbségeket feltételeztem mindkét kötődési tételcsoportban a főzők javára. Ugyanis az otthonukban gyakran ételt készítő több időt töltenek otthon és a főzés „gondoskodási színezete” mellett a befektetett energia is kötődést fokozó tényező lehet. A „szokott-e máshol is főzni” kérdés tekintetében egyik mintában sem vártam jelentősen eltérő kötődési értékeket egyik tételcsoportban sem, hiszen ezt a változót szintén számos egyéb, nem pszichológiai tényező is befolyásolja. Az „elégedett-e a konyhájával” tétel esetében a teljes mintában azt vártam, hogy mindkét tételcsoportban jelentős különbség lesz kimutatható a konyhájukkal elégedettek és az elégedetlenek között az előbbiek javára. E feltételezést a konyha és a konyhai tevékenységek otthoni központi szerepe indokolja, mind a közvetlen családi életre, mind a szomszédi, társas kapcsolatokra vonatkozóan. Ettől kissé eltérően, a nők esetében azt feltételeztem, hogy a konyhájukkal elégedettek kifejezetten magas kötődési értéket adnak az Otthonosság tételcsoportban, míg a nők „otthon-orientáltsága” és relatíve nagyobb „konyha-centrikussága” miatt ilyen különbség nem jelenik meg a Szomszédviszony tekintetében. A „szeretne-e változtatni a konyhájában” tétellel kapcsolatban mind a teljes mintán, mind a nők esetében azt vártam, hogy az Otthonosság tételcsoportban a változást nem kívánók lesznek a lakásukhoz leginkább kötődők. Őket követik a konyhában csak tárgyi változást akarók, és a legkisebb otthonhoz kötődést fogják mutatni ebben a tételcsoportban az egész konyhát/lakást érintő változásokat kívánók. Feltételeztem, hogy a Szomszédviszony item-csoportban mért kötődés csak a változást nem kívánók (akik erősebben kötődnek az egész lakáshoz és így a szomszédviszonyhoz is) és az egész lakás/konyha átalakítását akarók között lesz eltérés az előbbiek javára. Mind a teljes, mind a női mintában azt vártam, hogy akik „szeretnek

főzni a konyhájukban”, azok mindkét tételcsoportban jelentősen nagyobb kötődésértékeket adnak majd, mint a konyhájukban főzni nem szeretők – mivel az otthoni ételkészítés rutin-, gondoskodási és társas jellege fokozhatja a kötődést mind az otthoni térhez, mind az azt körülvevő szociális környezethez. Mind a teljes, mind a női minta esetében azt vártam, hogy egyik kötődési tételcsoportban sem mutatkozik jelentős különbség azok között, akik az ételkészítésen kívül is „szeretnek vagy nem szeretnek tartózkodni a konyhájukban” – hiszen az otthonhoz kötődést alakító fontos ételkészítési tevékenység kivonásával a konyahasználatot ismét csak sok és sokféle egyéb, ebben a kutatásban nem vizsgált egyéb tényező befolyásolhatja. A „csinál-e mást is – nem csak főzést vagy ahhoz szorosan kapcsolódó tevékenységet – a konyhájában” tétellel kapcsolatos elvárásom és annak indoklása – mindkét mintára – gyakorlatilag megegyezett az előző feltételezésemnél leírtakkal. Azzal kapcsolatban, hogy a konyha egy légtérben van-e egyéb, a családi élet szempontjából fontos helyiséggel (pl. nappali), a teljes mintára azt feltételeztem, hogy a nagyobb légterű, többfunkciós, tevékenység- és társas kapcsolatszabályozást lehetővé tevő konyhákat használó lakók mindkét kötődési tételcsoportban nagyobb kötődésértékeket adnak. A nők esetében ezt a különbséget csak az Otthonosság esetében vártam, a nők feltételezett nagyobb „otthonra orientáltsága” miatt. Az „otthona fontos részének tartja-e a konyhát” kérdésre vonatkozóan elvárásom szerint a teljes mintában – a fentiekkel megegyezően – a konyhájukat fontosnak tartók nagyobb kötődésértékeket adnak mindkét kötődési tételcsoportban, szemben a konyhát nem fontosnak tartókkal. A nők esetében – a „belső otthon-orientáció” miatt – csak az Otthonosság csoportban vártam különbséget a konyhát fontosnak tartók javára. A konyhában érzett szubjektív tevékenységi hatékonysággal kapcsolatban mind a teljes, mind a női mintára azt vártam, hogy konyhában magukat hatékonyabbnak tartók jobban fognak kötődni az Otthonosság tételcsoportban mért értékek szerint, mint azok, akik nem érzik magukat hatékonyaknak. Elképzelésem szerint az észlelt konyhai hatékonyság a szomszédokhoz való viszonyt nem befolyásolja. Ezt a hipotézist mind egyszempontos varianciaanalízissel, mind pedig korrelációs számítással ellenőriztük. A „vannak-e segítő tényezők a konyhában” kérdésre vonatkozóan előzetes feltételezésem a teljes mintára az volt, hogy akik (tárgyi vagy szociális) segítő feltételeket tapasztalnak a konyhájukban, mindkét kötődési tételcsoportban nagyobb kötődésértékeket adnak, szemben az ilyeneket nem tapasztalókkal. A konyha „igazi” használói, a nők esetében pedig azt feltételeztem, hogy a segítő feltételeket észlelők az Otthonosság tekintetében produkálnak nagyobb kötődést, viszont a Szomszédviszony tételcsoportban nem különül el a segítő tényezőket tapasztaló és nem tapasztaló nők csoportja. A „vannak-e gátló tényezők a konyhában” kérdésre vonatkozóan éppen ellentétes hatást vártam: feltételezésem szerint a teljes mintában a (tárgyi vagy szociális) gátló feltételeket észlelők mindkét kötődést mérő item-csoportban kisebb kötődési értékeket mutatnak, mint azok, akik ilyet nem tapasztalnak. A nők esetében feltételeztem, hogy a gátló tényezőket tapasztalók az Otthonosság tételcsoportban kisebb kötődést mutatnak. A Szomszédviszony érintettségét ebben az utóbbi

esetben sem feltételeztem. Arra vonatkozóan, hogy az alanyok megkínáltak-e bennünket az általuk főzött ételből, mindkét mintára azt feltételeztem – ismét hangsúlyozom, hogy ezt a mutatót csak érdekességképpen vizsgáltuk –, hogy a kínálók legalább tendenciaszerűen mind az Otthonosság, mind a Szomszédsgái viszony tételcsoportban nagyobb kötődési értékeket adnak majd, mivel az étellel kínálás ténye összefügghet az otthonhoz kötődéssel.

Eredmények

Statistikailag jelentős eltéréseket kaptunk az otthonhoz kötődés értékekben az alábbi konyhai változók függvényében: a „főz vagy készítelt melegít-e inkább” kérdésben az elvárásomnál differenciáltabb eredményeket kaptunk – a teljes mintában ($p < 0.01$) is és a nők csoportjában ($p < 0.05$) is a Szomszédsgái viszony tételcsoport kötődési értékei között lehetett kimutatni jelentős, illetve tendenciaszintű különbséget a főzők javára (5. és 6. táblázatok).

5. táblázat. A főzés/készítelt melegítés, az OKK-vel mért Otthonosság és Szomszédsgái viszony összefüggése a teljes mintán

	1. Főzők	2. Készítelt melegítők	3. Mindkettőt csinálók	$F_{(1,2)}$ 2.48	p
Otthonosság	4.15	3.79	3.47	1.47	0.239
Szomsz. viszony	2.75 ^a	1.46 ^b	3.00 ^a	5.46	0.007

6. táblázat. A főzés/készítelt melegítés, az OKK-vel mért Otthonosság és Szomszédsgái viszony összefüggése a nők mintáján

	1. Főzők	2. Készítelt melegítők	3. Mindkettőt csinálók	$F_{(1,2)}$ 2.40	p
Otthonosság	4.25	3.8	3.47	2.04	1.142
Szomsz. viszony	2.92 ^a	1.65 ^b	3.00 ^a	3.74	0.032

Az „elégedett-e a konyhájával” tétel esetében mindkét előzetes elvárásom igazolódott: a teljes mintában mind az Otthonosság ($p < 0.01$), mind a Szomszédsgái viszony ($p < 0.05$) tételcsoportban markáns különbséget kaptunk a konyhájukkal elégedettek (a teljesen és a részben elégedettek nem különültek el egymástól) és az elégedetlenek között az előbbiek javára. A nők esetében pedig a konyhájukkal elégedettek magasabb ($p < 0.01$) kötődési értéket adtak az Otthonosság csoportban. Az elégedettek és a részben elégedettek ebben az esetben sem különültek el egymástól (7. és 8. táblázatok).

7. táblázat. A konyhával való elégedettség, az OKK-vel mért Otthonosság és Szomszéd-sági viszony összefüggése a teljes mintán

	1. Elégedett	2. Részben	3. Elégedetlen	F _(1,2) 2.48	p
Otthonosság	4.22 ^a	4.57 ^a	3.21 ^b	10.62	0.000
Szomsz. viszony	2.85 ^a	2.59 ^{ab}	1.92 ^b	3.70	0.032

8. táblázat. A konyhával való elégedettség, az OKK-vel mért Otthonosság és Szomszéd-sági viszony összefüggése a nők mintáján

	1. Elégedett	2. Részben	3. Elégedetlen	F _(1,2) 2.40	p
Otthonosság	4.27 ^a	4.57 ^a	3.20 ^b	8.45	0.001
Szomsz. viszony	3.00	2.59	1.22	1.96	0.154

Elvárásom arra vonatkozóan, hogy a teljes mintában azok, akik „szeretnek főzni a konyhájukban”, mindkét tételcsoportban jelentősen nagyobb kötődésértékeket adnak majd, nem igazolódott: mindössze tendenciaszerű különbséget találtunk a várt irányban és csak a Szomszéd-sági viszony csoportban, amit a post hoc elemzés nem finomított. Az átlag kötődési értékek az Otthonosság tételcsoportban rendre: 4.29; 3.77; 4.15 és 3.54; a Szomszéd-sági viszony tételcsoportban: 3.00; 2.40; 2.29 és 1.83. A női mintában a „saját konyhában való főzés” iránti attitűd főhatására vonatkozóan igazolódott az előzetes elképzelésem: a konyhájukban főzni legalább részben szerető nők mindkét kötődési tételcsoportban szignifikánsan ($p < 0.05$) magasabb otthonhoz kötődést mutattak (9. táblázat). A post hoc elemzés azonban mindössze egy-egy tendenciaszintű eltérést specifikált a két tételcsoportban.

9. táblázat. A konyhában folyó főzési tevékenység, az OKK-vel mért Otthonosság és Szomszéd-sági viszony összefüggése a nők mintáján

	1. Szeret főzni a konyha miatt	2. Szeret főzni szociális tény. miatt	3. Részben szeret főzni a konyhában	4. Nem szeret főzni a konyhában	F _(1,2) 2.38	p
Otthonosság	4.44	3.81	4.40	3.25	3.77	0.018
Szomsz.viszony	3.26	2.48	2.55	2.00	3.06	0.040

Azzal kapcsolatban, hogy a konyha egy légtérben van-e egyéb, a családi élet szempontjából fontos helyiséggel (nappali/étkező) a teljes mintában – részben az elvárásommal összhangban – azt kaptuk, hogy a más helyiséggel közös légterű konyhával bírók nagyobb ($p < 0.05$) otthonhoz kötődési pontszámokat adtak a Szomszéd-sági viszony tételcsoportban (10. táblázat), amit a post hoc elemzés nem specifikált. A nők viszont – elvárásommal szemben – azonos kötődést mutattak mindkét kötődési tételcsoportban. A nők kötődési átlagértékei rendre az Otthonosság tételcsoportban: 4.33 és 4.02; a Szomszéd-sági viszony tételcsoportban: 3.07 és 2.64.

10. táblázat. A konyha és egyéb helyiség közös légtérűsége, az OKK-vel mért Otthonosság és Szomszédsági viszony összefüggése a teljes mintán

	1. Közös légtér	2. Nincs közös légtér	F _(1,2) 2.49	p
Otthonosság	4.34	3.93	2.27	0.138
Szomsz. viszony	3.07	2.41	4.11	0.048

Az „otthona fontos részének tartja-e a konyhát” kérdés esetében a teljes mintában elvárásommal egyező irányban tértek el egymástól mindkét kötődési tételecsoportban a konyhájukat nagyon fontosnak tartók (nagyobb kötődési értékek) a konyhájukat pusztán fontosnak, illetve nem fontosnak vélőktől (akik ebben a tekintetben nem különböztek el), de az eltérés csak a Szomszédsági viszonyra vonatkozóan volt szignifikáns ($p < 0.05$), amit a post hoc elemzés nem specifikált. Az Otthonosság tételecsoportban a várt irányú eltérés csak tendenciaszinten ($p < 0.10$) jelent meg (11. táblázat). A nők esetében – elvárásommal szemben – csak a Szomszédsági viszony tételecsoportban mutatkozott jelentős ($p < 0.05$) eltérés a két csoport között, a várt irányban, de a post hoc elemzés ezt sem részletezte. Érdekes, hogy itt is a konyhát „nagyon fontosnak” ítélik tértek el kötődésükben a konyhájukat egyszerűen „fontosnak”, illetve „nem fontosnak” tekintőktől (12. táblázat).

11. táblázat. A konyha fontossága, az OKK-vel mért Otthonosság és Szomszédsági viszony összefüggése a teljes mintában

	1. Nagyon fontos	2. Fontos	3. Nem fontos	F _(1,2) 2.46	p
Otthonosság	4.04	4.19	3.36	3.02	0.058
Szomsz. viszony	3.25	2.31	2.16	5.049	0.010

12. táblázat. A konyha fontossága, az OKK-vel mért Otthonosság és Szomszédsági viszony összefüggése a női mintában

	1. Nagyon fontos	2. Fontos	3. Nem fontos	F _(1,2) 2.38	p
Otthonosság	4.16	4.21	3.50	1.77	0.184
Szomsz. viszony	3.37	2.45	2.46	3.94	0.028

Azzal kapcsolatban, hogy „mennyire érzi a konyhában szubjektíve hatékonyak a tevékenységét” az alany, elvárásommal szemben a teljes mintában azt kaptuk, hogy a magukat hatékonyabbnak tartó alanyok tendenciaszerűen ($p < 0.10$) magasabb kötődési értéket adtak a Szomszédsági viszonyra vonatkozóan, míg az Otthonosság tételecsoportban az egyszempontos varianciaanalízis szerint semmilyen eltérés nem jelent meg a különböző szubjektív hatékonyságú alanyok esetében (az átlagok rendre: Otthonosság: 3.04; 3.59; 4.23; 4.15 és 4.10; Szomszédsági viszony: 1.75; 1.37; 2.68; 2.78 és 2.80). Előzetes elvárásomat, miszerint a konyhában magukat hatékonyabb-

nak tartók erősebb kötődést fognak mutatni az Otthonosság tételcsoportban, a női mintában $p < 0.01$ szinten az egyszempontos varianciaanalízis igazolta (13. táblázat). A Szomszédsági viszony tételcsoportban a nők szubjektív hatékonysági csoportjai nem különültek el egymástól. A kötődési item-csoportok értékei és a szubjektív hatékonysági értékek közötti korrelációs számítás nem mutatott szignifikáns együttjárást az Otthonosság értékei és a hatékonysági skálaértékek között ($r = 0.21$, nem szign.), és nem túl erős korrelációt mutatott ($r = 0.30$, $p < 0.10$) a Szomszédsági viszony és a szubjektív hatékonyság között.

13. táblázat. A szubjektív hatékonyság, az OKK-vel mért Otthonosság és Szomszédsági viszony összefüggése a női mintában

	1. Egyáltalán nem	2. Kevésbé	3. Közepesen	4. Eléggé	5. Nagyon	F _(1,2) 4.38	p
Otthonosság	2.25 ^a	3.83 ^b	4.41 ^b	4.32 ^{bc}	4.05 ^{bc}	3.875	0.010
Szomsz. viszony	2.12	1.50	2.77	2.90	3.04	1.669	0.177

A „vannak-e segítő tényezők a konyhában” kérdésre vonatkozóan előzetes elvárással részben egyezően a teljes mintában azt kaptuk, hogy azok, akik (tárgyi vagy szociális) segítő feltételeket tapasztaltak a konyhájukban, az Otthonosságot mérő tételcsoportban nagyobb kötődési értékeket adtak ($p < 0.01$), mint az ilyeneket nem tapasztalók (14. táblázat). A Szomszédságra vonatkozóan semmilyen különbség nem jelent meg. A nők esetében elvárással egyezően azt kaptuk, hogy a segítő (tárgyi vagy társas) feltételeket észlelők az Otthonosság tételcsoportban nagyobb kötődést produkáltak ($p < 0.01$), mint az ilyeneket nem észlelők (15. táblázat).

14. táblázat. Konyhai segítő tényezők megléte, az OKK-vel mért Otthonosság és Szomszédsági viszony összefüggése a teljes mintában

	1. Van (tárgyi)	2. Van (szoc.)	3. Nincs	F _(1,2) 2.48	p
Otthonosság	4.17 ^a	4.44 ^a	2.52 ^b	12.62	0.000
Szomsz. viszony	2.66	2.42	2.25	0.415	0.663

15. táblázat. Konyhai segítő tényezők megléte, az OKK-vel mért Otthonosság és Szomszédsági viszony összefüggése a nők mintájában

	1. Van (tárgyi)	2. Van (szoc.)	3. Nincs	F _(1,2) 2.40	p
Otthonosság	4.21 ^a	4.28 ^a	2.25 ^b	6.50	0.004
Szomsz. viszony	2.76	2.81	3.12	0.11	0.892

A „vannak-e gátló tényezők a konyhában” kérdésre vonatkozóan a teljes mintában elvárással szemben egyik kötődési tételcsoportban sem mutatkoztak különbségek a konyhájukban (tárgyi vagy szociális) gátló feltételeket észlelők és nem észlelők

között. Az Otthonosság átlagértékek rendre: 3.92; 4.45 és 3.96; a Szomszédsági viszony átlagértékei: 2.37; 2.79 és 3.11. A női mintára vonatkozóan – elvárásomtól eltérően – a gátló feltételeket tapasztalók nem az Otthonosság tételcsoportban mutattak kisebb kötődést, hanem a szociális gátló tényezőket észlelők és a gátló tényezőket nem észlelők egységesen a Szomszédsági viszonyra vonatkozóan adtak nagyobb értékeket ($p < 0.05$) a tárgyi gátló tényezőket észlelőkhöz képest (16. táblázat). A post hoc elemzés azonban ezt az eredményt nem specifikálta.

16. táblázat. Konyhai gátló tényezők megléte, az OKK-vel mért Otthonosság és Szomszédsági viszony összefüggése a nők mintájában

	1. Van (tárgyi)	2. Van (szoc.)	3. Nincs	F _(1,2) 2.40	p
Otthonosság	4.09	4.34	3.94	0.75	0.478
Szomsz. viszony	2.48	3.25	3.31	3.26	0.049

Tendenciaszintű eltérések mutatkoztak az alábbi összefüggések tekintetében (a teljes és a női mintán): a főzésgyakoriság vonatkozásában elvárásomtól kissé eltérően a teljes mintában tendenciaszerűen ($p < 0.10$) magasabb kötődési értékeket adtak a Szomszédsági viszonyra a gyakrabban főzők, ezt azonban a post hoc értékelés tételesen nem részletezte. A női mintában viszont elvárásommal ellentétben egyik tételcsoportban sem kaptam eltérő kötődési értékeket a főzési gyakoriság függvényében. (A teljes minta skálaátlagai az Otthonosság tételcsoportban rendre 3.62; 4.25; 4.02 és 4.12; a Szomszédsági viszony tételcsoportban: 1.40; 2.12; 2.76 és 2.74. A női minta átlagai rendre az Otthonosság tételcsoportban 3.31; 4.25; 4.11 és 4.20; a Szomszédsági viszony tételcsoportban: 1.75; 2.12; 2.91 és 2.84). Arra vonatkozóan, hogy az alanyok megkínáltak-e bennünket az általuk főzött ételből, a teljes mintában egyik tételcsoportban sem találtunk kötődésbeli eltérést. Az Otthonosságra kapott átlagértékek rendre: 4.15 és 4.11; a Szomszédsági viszonyra: 2.64 és 2.90. A női mintára felállított elvárásom részben beigazolódott, ugyanis akik megkínáltak bennünket a vizsgálat után a „közösén” főzött ételből, a Szomszédsági viszony tételcsoportban tendenciaszerűen ($p < 0.10$) nagyobb kötődési értékeket adtak. Az értékek viszonyát a post hoc elemzés nem tisztázta (az átlagértékek rendre: Otthonosság: 3.98 és 4.11; Szomszédsági viszony: 2.34 és 2.90).

Nem mutatkoztak szignifikáns eltérések az alábbi mutatók és az otthonhoz kötődés tételcsoportjai között az alábbiakra vonatkozóan sem a teljes, sem a női mintán: azzal kapcsolatban, hogy „segít-e valaki” az alanyok a házimunkában. Ez nem cáfolja teljesen az egész mintára vonatkozó elvárásomat, ahol legfeljebb csak tendenciaszerű eltéréseket vártam eszerint a kötődési item-csoportokban (az átlagok rendre: Otthonosság csoport: 3.95 és 4.19, Szomszédsági viszony: 2.50 és 2.74). Ezzel szemben az eredmény cáfolja nők csoportjára vonatkozó várakozásomat, miszerint a kötődés mindkét tételcsoportban nagyobb lesz abban az esetben, ha valaki segít az alanyok (a skálaátlagok rendre: Otthonosság: 4.03 és 4.24, Szomszédsági viszony: 2.76 és 2.80). Abban a tekintetben, hogy „szokott-e főzni máshol” (nem csak a saját konyhájában) a személy, elv-

rásom mind a teljes mintára (a skálaátlagok rendre az Otthonosság tételcsoportban 4.12 és 3.99, a Szomszédsági viszony tételcsoportban: 2.51 és 2.65), mind a női mintában beigazolódott (a skálaátlagok rendre az Otthonosság tételcsoportban 4.24 és 4.03, a Szomszédsági viszony tételcsoportban: 2.64 és 2.89), hiszen előzetesen nem vártam jelentősen eltérő kötődési értékeket egyik tételcsoportban sem. A „szeretne-e változást a konyhájában” tétellel kapcsolatban várakozásommal ellentétben nem kaptunk szignifikáns eltéréseket sem a teljes (az átlagok rendre az Otthonosság csoportban 3.77; 4.06 és 4.32; a Szomszédsági viszony tételcsoportban: 2.26; 2.75 és 2.93), sem a női mintán (az átlagok rendre: Otthonosság: 4.22; 4.34 és 4.52; Szomszédsági viszony: 2.64; 2.86 és 3.01). E szempont szerint tehát nem különült el egyik esetben sem a jobban vagy kevésbé kötődők csoportja. Mind a teljes, mind a női minta esetében azt feltételeztem, hogy nem lesz a kötődési tételcsoportok egyikében sem jelentős különbség azok között, akik az ételkészítési tevékenységen túl is „szeretnek vagy nem szeretnek tartózkodni a konyhájukban”. Ez az elvárásom beigazolódott, valóban nem különültek el e szempont mentén a jobban, illetve a kevésbé kötődők. A teljes minta átlagai az Otthonosság csoportban rendre 4.22; 4.07; 4.06 és 3.91; a Szomszédsági viszony csoportban: 2.45; 2.77; 2.56 és 2.57. A női minta skálaátlagai rendre: Otthonosság: 4.25; 3.98; 4.06 és 4.11; Szomszédsági viszony: 2.56; 2.95; 2.56 és 2.86. A „csinál-e másféle tevékenységet a konyhájában” tétellel kapcsolatban szintén beigazolódott a feltételezésem, miszerint sem a teljes, sem a női minta esetében nem lesz a kötődési tételcsoportok egyikében sem jelentős különbség azok között, akik az ételkészítési tevékenységen túl is végeznek vagy nem végeznek más típusú tevékenységet a konyhában. A teljes minta átlagai az Otthonosság tételcsoportban rendre 3.92; 4.05 és 4.11; a Szomszédsági viszony tételcsoportban: 2.91; 2.37 és 2.67. A női minta átlagai rendre: Otthonosság: 3.91; 4.24; és 4.14; Szomszédsági viszony: 3.05; 2.56 és 2.87.

Megbeszélés

A vizsgálati minta jellemzői a résztvevők és a lakások adatai alapján

A vizsgált minta összlétszáma 51 fő volt, és összetétele nagyon sok szempontból (gazdasági helyzet, iskolázottság stb.) szerint viszonylag heterogén (lásd Dúll, 1998). Ezt az indokolja, hogy ebben a vizsgálatban olyan kutatási paradigmát alakítottam ki, amelyben az alanyok bizonyos szempontú mintavétele helyett a helyzetek megfelelő mintavételén van a hangsúly (vö. Sommer és Sommer, 1997). Ugyanakkor fontos szempont volt, hogy a vizsgálati személyek ne egyetemisták legyenek, és olyan emberek vegyenek részt a kutatásban, akik élethelyzetüknél fogva már rendelkeznek bizonyos egzisztenciával – aminek alsó határa az volt, hogy legalább béreljen egy lakást. A nők túlsúlyát a mintában – a „Vizsgálatban alkalmazott módszerek leírása” című részben leírt szelekciós szempontokon kívül – feltehetően az is okozta, hogy a mintavételi csoportban is több nő volt.

Az Otthonhoz Kötődés Kérdőívvel (OKK) mért otthonhoz kötődés és az alapvető adatok (a résztvevők, a lakások és a KSZK adatai) közötti összefüggések megbeszélése

Ebben a részben az eredmények megvitatásakor az OKK tételcsoportjainak is megfeleltetett, a teljes, illetve a női mintára vonatkozó finomított hipotézisekkel kapcsolatos eredményeket tekintem át.

A személyi változók (nem, életkor, iskolai végzettség, ottlakás ideje) és az OKK kötődési tételcsoportjai közötti összefüggések megbeszélése

A teljes mintára nemi különbség tekintetében az elvárástól eltérően azt kaptuk, hogy a nők a férfiaknál szignifikánsan magasabb otthonhoz kötődés értékeket adtak a Szomszédági viszony tételcsoportban. Ez éppen ellentétes azzal a szakirodalomban leírt tendenciával (lásd Dúll, 1995b, 1996c, 2002), hogy a férfiak inkább külső terek felé és az otthon külső szociális közege (pl. szomszédok felé) orientálódnának, míg a nők számára a belső terek (és az itt nem vizsgált belső társas közeg, a család lenne a fontosabb). Ez az eredmény a férfiak kis száma miatt nem értelmezhető, de felhívja a figyelmet arra, hogy ebben a tekintetben további vizsgálatok szükségesek. Elvárásomtól részben eltérően sem a teljes, sem a női mintán nem találtunk korrelációt az életkor és az Otthonosság tételek esetében, viszont mindkét mintán belül pozitívan korrelált az életkor és a szomszédági viszony. Az iskolai végzettség esetében a teljes mintában – elvárásomnak megfelelően – nem adódott különbség az otthonhoz kötődés egyik tételcsoportjában sem, míg a nők csoportjában kissé meglepő módon a magasabb iskolai végzettségűek tendenciaszinten jobb szomszédagszomszédviszony-értékeket adtak. Ez a két eredmény a szomszédosság vártnál nagyobb szerepére utal az otthonhoz kötődésben. Az életkor növekedte és a szomszédokkal való viszony javulása közötti összefüggés nem meglepő, feltehetően arra vezethető vissza, hogy életkoruk növekedésével az emberek egyre többet vannak otthon, és így egyre több interakciót folytatnak a szomszédokkal. A szociálpszichológiából jól ismert a téri közelség vonzalomfokozó hatása (pl. Newcomb, 1966/1973) a gyakoribb interakciókon keresztül – feltehetően ebben az esetben is erről van szó. A szomszédok megnövekedett fontossága pedig pozitív kapcsolatban lehet az otthonhoz kötődéssel. Sem a teljes, sem a női mintában nem korrelált az ottlakás ideje és a kötődés egyik tételcsoportja sem. A szakirodalom ismeretében ez meglepő, viszont a jelen adatokból ez az eredmény nem értelmezhető világosan. Arra gyanakodhatunk, hogy az ottlakási idő közvetetten, vagyis más tényezőkkel (pl. a távozás lehetetlensége, anyagi kényszer stb.) interakcióban függ össze az otthonhoz kötődéssel. Erre az Otthonhoz Kötődés Interjúk vonatkozó kérdéseinek elemzése adhat a későbbiekben lehetőséget.

A lakás-változók és az OKK kötődés-faktorai közötti összefüggések megbeszélése

Az OKK Otthonosság tételcsoportjában a lakás tulajdonlása tekintetében a teljes és a női mintában a családi tulajdonú lakással rendelkezők erősebben kötődtek az otthonukhoz, mint a bérelt lakással rendelkezők, valamint ugyanebben a vonatkozásban a bérelt és önkormányzati lakások között tendenciaszerű eltérés mutatkozott az önkormányzati lakások javára. A teljes mintán hasonló eredményeket kaptunk a Szomszédsági viszony tekintetében, de a nők esetében érdekes tendenciaszerű eltérések mutatkoztak a lakástulajdon függvényében: a bérelt lakásban lakók némileg jobban viszonyultak a szomszédaikhoz, mint akár a családi tulajdonú, akár az önkormányzati lakásban élők. Ezek az eredmények igazolják azt az elképzelést, hogy a lakás valós tulajdonlása (ami pszichológiai szempontból is fontos) otthonhoz kötődést fokozó tényező. Érdekes, hogy a vizsgálati személyek nem a kizárólag saját tulajdonú lakásokhoz kötődtek legjobban, hanem a családi tulajdonban levőhöz. Ez az eredmény megerősíti, hogy az otthonhoz kötődésben nagyon is fontos szerepet tölt be a család mint belső szociális közeg. Ugyancsak az otthon szocio(fizikai) jellegét hangsúlyozza, hogy ismét nagy súllyal és hasonló összefüggésben jelent meg a Szomszédsági viszony mint az otthonhoz kötődés egyik tételcsoportja. A kert létével kapcsolatban mindkét mintán (a nőknél csak tendenciaszerűen) megmutatkozott a várt összefüggés: a kerttel rendelkezők erősebb kötődést mutattak a Szomszédsági viszony tekintetében, mint a nem kertes lakások lakói, viszont nem találtunk közöttük eltérést az Otthonosság tételcsoportban. Ez az eredmény igazolja azt a feltételezést, hogy a kert mint a szomszédokkal folytatott szociális interakció kedvező szabályozásának közege összefügg a jobb szomszédsági viszonytal. Ugyanakkor az Otthonosság csoportban nem adódott eltérés a kerttel bírók és a kert nélküliek között, ami ellentmond annak a szakirodalmi adatnak, hogy a természeti tényezők jelenléte és a kertben folytatott munka rekreációs értéke növelné az otthonhoz kötődést. Az „erkély, terasz mint kertpótlék” elképzelésem az eredmények szerint nem igazolódott, mivel sem a teljes mintán, sem a női mintában nem mutatkozott eltérés egyik kötődés tételcsoportban sem az erkélyes és a nem erkélyes lakások lakóinak kötődésértékei között. Ez arra utal, hogy feltehetően az erkély megléte vagy hiánya önmagában nem függ össze az otthonhoz kötődés mértékével – más tényezők (anyagiak, a lakás méret vagy a környék stb.) valószínűleg módosítják a fontosságát; elképzelhető, hogy a szerepe valamely tényezővel kölcsönhatásban érvényesül. Sem a teljes, sem a női mintában nem találtam jelentős eltéréseket egyik kötődési tételcsoportban sem a lakás helyével, a háztípus₁-gyel (lakótelepi panel, családi ház stb.), a háztípus₂-vel (magasság), azzal, hogy hányadik emeleten lakik a személy, a lakások alapterületével, a helyiség-számmal, a szobaszámmal, valamint a lakást állandóan használók számával kapcsolatban. Ez azt mutatja, hogy – pl. a házmagassággal vagy a panelházakkal kapcsolatos szakirodalmi megalapozottságú (Düll, 1995b, 1998) elvárásokkal szemben – ebben a vizsgálatban ezen változók egyike sem állt közvetlen kapcsolatban az otthonhoz kö-

tődéssel. Itt ismét az a magyarázat kínálkozik, hogy az ezekhez a tényezőkhöz való pszichológiai viszonyulást (és ily módon kapcsolatukat az otthonhoz kötődéssel) nem kizárólag pszichológiai tényezők alakítják (sőt!). Nem zárhatjuk ki tehát, hogy a fenti tényezők kapcsolatban állnak az otthonhoz kötődéssel, de feltehetően több gazdasági, szociális, élettörténeti és pszichológiai-interpretációs, sőt környezetpszichológiai (pl. sűrűségi-zsúfoltság stb.) tényező közvetít az otthonhoz kötődés és a lakás fenti jellemzői között.

A Konyhai Szokások Kérdőív adatai és az OKK kötődés tételcsoportjai között talált összefüggések megbeszélése

A „végez-e az alany otthon házimunkát” kérdésben nem végeztünk további feldolgozást, mivel a minta minden résztvevője kivétel nélkül végzett otthon ilyen tevékenységet. Ez arra mutat, hogy ebben a kutatásban – legalábbis erre a mintára nézve – egy valóban mindennapi tevékenységsort vizsgáltunk meg. Statisztikailag jelentős eltérések mutatkoztak az otthonhoz kötődés értékekben a következő konyhai változók függvényében: a „főz vagy készített melegít-e inkább” kérdésre adott válaszok azt mutatták, hogy a teljes mintában szignifikáns, a nők csoportjában tendenciaszintű különbség van a Szomszédviszonyi viszony kötődési értékei között a főzők javára. Ez az érdekes eredmény azt mutatja, hogy nagyobb kötődést mutatnak a készítés-melegítésnél fokozottabb gondoskodási-kötődési színezetű főzést az otthonukban gyakrabban művelők, de érdekes módon nem az Otthonosság tételcsoportban, hanem ismét a Szomszédviszonyi viszonyra vonatkozóan. Ezen a ponton érdemes először elgondolkodni azon, hogy – annak ellenére, hogy a Szomszédviszonyi viszonyt mérő tételcsoport ennire közvetlen módon a szomszédviszonyra kérdez rá – nem kellene-e azt inkább tágabban, az otthon társas-kötődési vonatkozásaként értelmezni. Ezt az is indokolná, hogy az egész kérdőívben eredetileg egyetlen kérdés sem vonatkozik a családra, aminek hiányában esetleg a Szomszédviszonyi tételcsoport válhatott az otthon szociális komponensének mérőeszközüvé. Ezt némileg alátámasztja, hogy a női mintában azok, akik megkínáltak bennünket a vizsgálat után a „közösén” főzött ételből, szintén a Szomszédviszonyi viszonyban adtak tendenciaszerűen nagyobb kötődési értékeket. Az „elégedett-e a konyhájával” tétel esetében az, hogy – elvárásaimat alátámasztva – a teljes mintában mindkét kötődési tételcsoportban markáns különbségek jelentkeztek a konyhájukkal elégedettek és az elégedetlenek között, igazolja a konyha általános fontosságát az otthonhoz kötődésben, mégpedig egyszerre a család belső életére és a szomszéd-, társas kapcsolatok szabályozására vonatkozóan. Az, hogy a konyhájukkal elégedett nők magasabb kötődési értéket csak az Otthonosság csoportban adtak, alátámasztja azt a szakirodalmi megalapozottságú (Düll, 1995b, 1996ab, 2002) feltevésemet, hogy a konyha mint az otthon központi helye a nők esetében inkább az otthonbelső pszichológiai-dinamikus aspektusaival áll kapcsolatban. Az otthoni ételkészítés feltételezett általános otthonhoz kötődést fokozó jellege miatt azt vártam,

hogy mind a teljes, mind a női mintában azok, akik „szeretnek főzni a konyhájukban”, mindkét kötődési tételcsoportban nagyobb kötődésértékeket adnak majd. Ez teljes mértékben csak a nőkre igazolódott: a konyhájukban főzni legalább részben szerető nők mindkét item-csoportban szignifikánsan magasabb otthonhoz kötődést mutattak. A teljes mintában mindössze tendenciaszerű különbség jelent meg a várt irányban és csak a Szomszédsági viszony tételcsoportban. Azt feltételezhetjük, hogy a nők esetében az ételkészítés (mint inkább női cselekvés) jobban összefonódik a konyhával és a kötődés mindkét aspektusával, míg ha a férfiak is jelen vannak az elemzésben, akkor ezek a tényezők inkább szétválnak. A teljes mintában kimutatott tendenciaszerű hatás a Szomszédsági viszonyban pedig talán éppen arra utal, amit korábban a tanulmány elméleti bevezetőjében tárgyaltam: a férfiak vendéglátással kapcsolatos, „partifőző” aktivitása színezhethet bele a képbe. A részt vevő férfiak létszámának ismeretében ez az állítás természetesen nem túl erős. Ha a konyhahasználatból „kivonjuk” a főzést mint a helyiségre leginkább jellemző tevékenységet, akkor feltárható a konyha mint semleges tevékenységek színhelye és a konyha mint egyszerű tartózkodási hely és az otthonhoz kötődés közötti összefüggés. Ezt az – a tanulmány elméleti bevezetőjében részletesen kifejtett koncepció – indokolja, hogy a konyha elsősorban az ételkészítésen keresztül nyeri el fontosságát az otthonban. Ezt az elképzelést alátámasztotta, hogy sem a teljes, sem a női mintában valóban nem különültek el egyik szempont mentén sem a jobban, illetve a kevésbé kötődők. Ennek általam feltételezett oka tehát az, hogy az otthonhoz kötődés szempontjából „mediáló”, kiemelten fontos ételkészítési tevékenység kivonásával a konyhahasználatot ismét csak sokféle egyéb, ebben a vizsgálatban nem megcélzott egyéb tényező (pl. családi hagyományok) befolyásolhatja. Az „egy légtérben van-e a konyha a családi élet szempontjából fontos más helyiséggel (nappali/étkező)” kérdésre vonatkozó eredmények: a nagyobb légterű, többfunkciós és tevékenység-megosztást és/vagy -összekapcsolást (pl. ételkészítés és közös étkezés), és jó társas kapcsolatszabályozást lehetővé tevő konyhákat használó lakók csak a Szomszédság tételcsoportban adtak nagyobb kötődésértékeket. Ez az eddigiekhez képest egy újabb szempontból utal a konyha és az otthon szociális környezetének kapcsolatára. Ezt az eredményt úgy értelmezhetjük, hogy a nyitott konyhák kedvezőbbek a társas élet szempontjából, ami javítja a lakás társas közegével kialakított viszonyt (ami pedig pozitívan hat az otthonhoz kötődésre). Érdekes módon a nők esetében egyik kötődési tételcsoportban sem jelentkeztek különbségek a konyha légterével kapcsolatban. Ez az eredmény azért érdekes, mert az (itt részletesen nem tárgyalt) Otthonhoz Kötődés Interjúban sokszor kifejezésre jutott ez a szempont, akár pozitív, akár negatív, akár ambivalens színezettel.¹⁶ A kérdésre az otthonhoz kötődés interjúk kvalitatív elemzése adhat vá-

¹⁶ Például a 11. vizsgálati személy a következőket mondta a nappalival közös légterű, nagy „amerikai” konyhájával kapcsolatban: „A konyha... úgy 70%-ig a sajátomnak ítélem, mert ez annyira nyitott, hogy ide mindenki be is tér, napjában többször is. ...így gyakrabban odamennek, felemelni a fedőt, meg is kavargatják, vagy benéznek a mikróba, hogy mi van ott. De azért többnyire ez az én helyem.”

laszt. Az „Otthona fontos részének tartja-e a konyhát” kérdés esetében a teljes mintában mindkét kötődési tételcsoportban a konyhájukat nagyon fontosnak tartók nagyobb kötődési értékeket adtak, mint a konyhájukat pusztán fontosnak, illetve nem fontosnak vélik. A nők esetében ismét csak a Szomszédtsági viszonyban jelent meg jelentős eltérés a két csoport között, a fentivel egyező irányban. A teljes mintán kapott eredmények ismét alátámasztják a konyha mint az otthon központi helye jelentésének általános szerepét az otthonhoz kötődésben, míg a nők esetében – némileg az előző eredménnyel szemben – erősebben hangsúlyozódik a (külső) társas kapcsolatok és a konyha kapcsolata. A konyhai észlelt szubjektív hatékonyság és az otthonhoz kötődés gyenge összefüggése a Szomszédtsági viszonytal a teljes mintában rokonnak tűnik azzal az eredménnyel, amit a „szeret-e főzni a konyhájában” kérdésre vonatkozóan kaptunk. Ha a férfiak is benne vannak a mintában, akkor ez a két kérdés feltehetően összevonható, és így a „szeret-e és tud-e főzni a konyhájában” módosított formában is feltehető. A részt vevő férfiak kis létszáma azonban ismét korlátozza az értelmezést. A konyhában magukat hatékonyabbnak tartó nők erősebb kötődést mutattak az Otthonosság tételcsoportban. Ez az eredmény igazolja, hogy a nők közül azok, akik hatékonyabbnak, kompetensebbnek érzik magukat a lakás fontos női helyén, azok az otthon belső viszonyaihoz is erősebb kötődést fognak mutatni, és ez kevéssé vonatkozik az otthon külső társas kontextusára. Színezi a képet, ha a főzésgyakoriság és az otthonhoz kötődés kapcsolatát is bekalkuláljuk: akik gyakrabban főznek (a teljes mintában), tendenciaszerűen magasabb kötődési értékeket adtak a Szomszédtsági viszony item-csoportban, ami ismét csak alátámasztja a főzés vendégváró-gondoskodó színezetét – főleg, ha a férfiak is benne vannak a mintában. A női mintában viszont egyik skálán sem kaptunk eltérő kötődési értékeket a főzési gyakoriság függvényében, ami arra utal, hogy a főzés talán sokkal „kötelezőbb” jellegű tevékenység a nők számára, illetve a főzés gyakoriságát számukra számos egyéb tényező is közvetlenül befolyásolja (pl. gazdasági kényszer, idő stb.). Mind a teljes, mind a női mintában azok, akik (tárgyi vagy szociális) segítő feltételeket tapasztaltak a konyhájukban, az Otthonosság tételcsoportban nagyobb kötődési értékeket adtak, mint az ilyeneket nem tapasztalók, míg a Szomszédtsági viszonyban semmilyen különbség nem jelent meg. Ez az eredmény kiegészíti a fenti interpretációt: a segítő tényezők, akár tárgyiak, akár társas jellegűek, feltehetően fokozzák a kompetenciaélményt az otthonban, ami az otthonhoz kötődés belső-dinamikus komponensét erősíti. Érdekesen színezi a képet a „segít-e valaki a házimunkában” és a „vannak-e a konyhában gátló tényezők” kérdésre adott válaszok és az otthonhoz kötődés összefüggései. Az első esetben sem a teljes, sem a női mintában nem mutatkozott összefüggés a társas segítség megléte-hiánya és az otthonhoz kötődés között. Ez arra utal, hogy pusztán a segítőtárs léte nem hat az otthon-kötődésre, hanem egyrészt bonyolultabb viszonyt kell tételeznünk a kettő között, másrészt a szociális segítség feltehetően interakcióban áll a tárgyi segítő feltételekkel, vagyis a tárgyi lehetőségekkel- affordanciákkal, amelyek szerepét – a viselkedéses mérés problémái ellenére – közvetetten ugyan, de ezek az eredmények alátámasztják. A konyhai gátló tényezők észlelt léte/nem léte és

a kötődés összefüggései még tovább differenciálják a képet. Ebben a tekintetben ugyanis csak a nők mutattak különbséget a kötődésben, mégpedig úgy, hogy a „csak” szociális gátló tényezőket észlelők és a gátló tényezőket nem észlelők egységesen a Szomszédügyi viszony tételcsoportban adtak nagyobb értékeket a tárgyi gátló tényezőket észlelőkhöz képest. Ez az eredmény más oldalról igazolja a tárgyi tényezők – jelen esetben a tárgyi gátló tényezők, vagyis a kényszerek – összefüggését az otthonhoz kötődéssel: egyrészt eszerint a tárgyi kényszereket észlelők globálisan kevésbé kötődnek az otthonukhoz, másrészt a szociális kényszereket észlelők és a kényszereket nem észlelők egységesen nagyobb kötődést mutatnak az otthon külső szociális kötődési tételcsoportjában. Ez arra utal, hogy a lakás belső terében esetleg jelen levő társas gátló tényezők hatását a külső szomszédügyi hatások kompenzálhatják. A gátló tényezők észlelt jelenlétére és a konyhával való elégedettségre vonatkozó kérdésekre adott válaszok és az otthonhoz kötődés kapcsolatához tartoznak a „szeretne-e változást a konyhájában” tétellel kapcsolatos összefüggések, pontosabban ezek hiánya. Ha ugyanis erre a kérdésre a személy igenlő választ ad, akkor – ha nem is közvetlenül, de valamiképpen az elégedetlenségének ad hangot, ami feltehetően kisebb otthonhoz kötődéssel jár. E szempont szerint azonban egyik esetben sem különült el a jobban vagy kevésbé kötődők csoportja. Ennek elsődleges oka talán leginkább abban keresendő, hogy a kérdés így ebben a formájában túlzottan általános. Az összefüggés pontosabb tisztázását a KSZK szabad válaszainak kvalitatív elemzése nyújthatja (lásd Rudi, 1998), ami a kérdés pontosítását is elősegítheti. Abban a tekintetben, hogy szokott-e főzni máshol (nem csak a saját konyhájában) a személy, egyik mintában sem mutatkoztak eltérő kötődési értékek egyik tételcsoportban sem. Ennek feltehetően az az oka, amit az erre vonatkozó hipotézisben is megfogalmaztam – miszerint a „máshol vagy csak otthon főzés” tényét szintén számos egyéb, és nem pszichológiai tényező is befolyásolhatja.

Összefoglalás és kitekintés

A tanulmány témája az ember és egyik kitüntetett hétköznapi fizikai környezete (otthona) közötti érzelmi és viselkedéses kapcsolat kutatása környezetpszichológiai szempontból. A kutatás alapkoncepcióját és módszertanát illeszteni kívántam a környezetpszichológiai személy-környezet-megfelelés elméletéhez és kontextuális-tranzakcionális felfogáshoz (Altman és Rogoff, 1987; Stokols, 1987 – lásd Dúll, 1998, 2001). Ennek szellemében ebben a vizsgálatban olyan kutatási paradigmát követtem, amelyben a helyzetek megfelelő mintavételén van a hangsúly (Sommer és Sommer, 1997): hétköznapi otthoni megnyilvánulásokat vizsgáltam azok természetes közegében, az otthonokban. Konkrétan egy pszichológiailag kitüntetett, jelentésteli szociofizikai épített környezet (az otthon) és az ott zajló mindennapi viselkedés bizonyos aspektusainak (rutinok és helyhez kötődés) sokszintű interakciójával foglalkoztam. Nem pusztán a cselekvés szerveződését és menetét, vagy az épített környezet feltéte-

lezett pszichológiai dimenzióit vagy az otthonhoz fűződő érzelmi-motivációs kötődést mértem egymástól függetlenül, hanem a környezet és a benne cselekvő ember sokszintű és sokdimenziós kölcsönhatását kívántam megragadni a viselkedés, az emocionalitás (kötődés) és a környezet szintjén. Ebben a következő módszereket alkalmaztam: a mindennapi cselekvések közül a főzés-ételkészítés menetét elemeztem különböző dimenziók (önkormányzati-saját tulajdonú, nagy-kicsi; külvárosi-belvárosi stb.) mentén eltérő otthonokban olyan vizsgálati személyekkel, akik saját otthonukhoz különböző módon kötődtek. Az ételkészítési rutincselekvés elemzésére a Személy-Környezet Interakció Kategória-rendszer (SKIK – Düll, 1996ab, 1998) mentén tettem kísérletet. A lakók otthonhoz kötődését önbeszámolójuk alapján mértem, részben spontán lakásbemutató útján, részben kérdőívvel (Otthonhoz Kötődés Kérdőívvel, OKK), részben egy félig-strukturált interjúval (Otthonhoz Kötődés Interjú, OKI), a háztartási cselekvésekhez és a konyhához való pszichológiai viszonyulást pedig a Konyhai Szokások Kérdőívvel (KSZK) térképeztem fel. A munka szűkebb célja az volt, hogy a feltehetően meglévő közvetlen kapcsolatokat feltárjam

1. az otthoni környezeteknek a szakirodalom alapján feltételezeten kötődést és cselekvésfolyamatot befolyásoló fizikai dimenziói (nagy-kicsi, emeletes-földszintes stb.),
2. az egyik legfontosabb, markáns pszichológiai tartalommal bíró otthoni mindennapi rutincselekvéssor (az ételkészítés), és
3. az otthonnal kapcsolatos dinamikus, érzelmi-motivációs attitűd (otthonhoz kötődés) között.

A tartalmi eredményeket illetően a személyi változók és az otthonhoz kötődés összefüggései elsősorban arra hívják fel a figyelmet, hogy a nemi, életkori stb. változók és a kötődés viszonyának differenciáltabb elemzése szükséges, figyelembe véve egyéb a tényezők közötti kölcsönhatásokat és egyéb szociológiai változókat (pl. SES vagy munkanélküliség), amelyek közvetve és közvetlenül befolyásolhatják az otthonhoz való viszonyt. A szakirodalom alapján elvárt életkori összefüggések hiánya közvetlenül és közvetve is felhívják a figyelmet az idői komponens szerepére az otthon reprezentációjában, amit én csak közvetve, az ismétlődő természetű rutinok kapcsán vettem bele ebbe a kutatásba. Ugyancsak érdekes lenne megvizsgálni, hogy mennyire érvényes a hagyományos feltételezés a férfiak külső/társas orientáltsága vs. a nők belső/otthoni irányultsága tekintetében. Hasznosnak tartanám a jövőben a homogénnek tekintett nemi csoportokon (nők – férfiak) belüli eltérések kontextuális elemzését is az összes most tárgyalt és alábbi változó vonatkozásában. A lakás-változók és az OKK kötődési tételecsoportjai között számos érdekes és továbbgondolásra érdemes összefüggésre bukkantam. Az eredmények igazolták például azt az elképzelést, hogy a lakás tényleges tulajdonlása, de főleg a családi tulajdon otthonhoz kötődést fokozó tényező, azonban itt is és a későbbiekben máshol is találunk utalásokat az eredményekben arra, hogy egyrészt a család, másrészt a tágabb szociális közeg fontos szerepet kap az otthonhoz való kötődésben. Ezek az eredmények szervesen illeszkednek a jelen tanulmány elméleti bevezetőjében általam felvázolt „otthon mint szociofizikai hely” (Düll, 1998) koncepcióba. Feltehetően a lakás-változókra is igaz az a módszertani javaslat, amit a fentiekben a személyi változókkal kapcsolatban tettem: az olyan

nem közvetlenül pszichológiai változók, mint a lakás helye vagy a lakás szobáinak száma az eredmények szerint nem állnak közvetlen kapcsolatban az otthonhoz kötődéssel – valószínűleg ezekben az esetekben is fel kell tárnunk az egyéb pszichológiai és nem pszichológiai kontextuális tényezők szerepét. A KSZK adatai és az OKK kötődési tételsoportjai között talált összefüggések rávilágítanak az alábbiakra: a házimunka és a főzés – legalábbis a vizsgált mintában – valóban hétköznapi otthoni cselekvésnek minősült. Sikertült igazolnom a konyha általános fontosságát az otthonhoz kötődésben, mégpedig egyszerre a család belső életére és a szomszédi, társas kapcsolatok szabályozására vonatkozóan. Arra vonatkozóan is találtam adatot, hogy a konyha mint az otthon központi helye a nők esetében inkább az otthonbelső pszichológiai-dinamikus aspektusaival áll kapcsolatban, és a nők esetében az ételkészítés (mint inkább női cselekvés) jobban összefonódik a konyhával és a kötődés mindkét aspektusával. A férfiakra vonatkozó adatok a vizsgálatban részt vevő férfiak kis száma miatt nem értelmezhető. Az eredmények szerint, ha a konyahasználatból kiemeljük a főzést mint a helyiségre leginkább jellemző tevékenységet, akkor a konyha elveszíti központi jelentőségét az otthon jelentésében. A gyakorlatban is felhasználható (bár további vizsgálódást igénylő) eredmény az, hogy a nyitott, más szociális terekkel, például a nappalival közös légtérű konyhák kedvezőbbek a társas élet szempontjából, ami pozitívan hat az otthonhoz kötődésre. Ebben a vonatkozásban azonban az adatok szerint feltehetően – egyelőre még nem pontosan feltárt – eltérés van a férfiak és a nők között. A konyhához és a lakáshoz való érzelmi viszonyulást, úgy tűnik, befolyásolja az ebben a környezetben észlelt cselekvéses hatékonyság, illetve az e helyeken tapasztalható tárgyi és szociális kényszerek és affordanciák. Ez annál is inkább öröndetes eredmény, mert a későbbiekre vonatkozóan előrevetíti, hogy a SKIK megfelelő kialakítása¹⁷ után a lakó-otthon összeállítás a közvetlen, tárgyi környezettel (kényszerekkel és megengedésekkel) megküzdő viselkedés szintjén is mérhetővé válik. A kapott eredményekben találunk utalásokat a feltételezett lakó-otthon összeállítás létre (vö. Düll, 1998), ez azonban – elsősorban a kidolgozott módszerek problémái miatt – a munka során eddig közvetlenül nem volt igazolható. A további módszertani és tartalmi kutatás iránya tehát részben erre mutat. Azonban már az eddig elvégzett munka is szolgál számos érdekes (és sok esetben akár a lakástervezési gyakorlatban is hasznosítható) eredménnyel. A vizsgálat legfőbb módszertani tanulságának pedig azt érzem, hogy a tranzakcionális-kontextuális szemlélet – ha korlátokkal és elkerülhetetlen szűkítésekkel is – átültethető az empirikus kutatás világába. Ezen túl azonban, amennyiben a vizsgálatban kidolgozott összes módszert sikerül érvényessé és megbízhatóvá tenni a jövőben – véleményem szerint az ezekkel nyert eredmények kvalitatív elemzése jelentősen hozzájárulhat az otthon mint szociofizikai hely jelentésének feltáráshoz és a feltételezett lakó-otthon összeállítás operacionálisításához. A kutatásnak a jelen tanulmányban összefoglalt kezdeti, biztató eredményei alapján kissé módosítva tarthatónak ítélem a jelen tanulmány elméleti bevezető-

¹⁷ Lásd Düll és mtsai, 2001.

jében tett általános módszertani javaslataimat, miszerint az otthon mint szociofizikai hely és a feltételezett lakó-otthon összeállítás az ember-otthoni környezet tranzakció legalább két szintjén vizsgálható: 1. viselkedéses szinten: valamely, otthoni környezetben végzett gyakori, ismétlődő, rutinszerű, mindennapi jellegű tevékenység aktuális, folytonos menetét elemezve a környezet-ember viszony tekintetében az adott tevékenység rendszeres színhelyül szolgáló, szociofizikai jelentéseket hordozó környezetben. Mind a cselekvésfolyamat, mind a hely fizikai struktúrájának változása kifejezheti az egyén és az általa használt környezet összeállítását vagy össze nem illését. 2. Az egyén-környezet érzelmi, dinamikus kapcsolata, vagyis az otthonhoz kötődés szintjén. Távlati módszertani javaslatom szerint ilyenfajta többszintű, kontextuális elemzés bármely környezet-ember rendszerre elvégezhető, amennyiben a használt rendszeres, rutinszerűvé vált tevékenységet folytat a környezetben, amely következtében az adott hely számára szimbolikus, érzelmi jelentéssel bíró helyé válik.

A kézirat elfogadva: 2001. június

IRODALOM

- AHRENTZEN, S., LEVINE, D. W., MICHELSON, W. (1989): Space, time, and activity in the home: A gender analysis, *Journal of Environmental Psychology*, 9, 89–101.
- ALTMAN, I. (1975): *The environment and social behavior. Privacy, personal space, territory and crowding*, Monterey, California, Brooks/Cole.
- ALTMAN, I., ROGOFF, B. (1987): World views in psychology: Trait, interactional, organismic, and transactional perspectives, In: STOKOLS, D., ALTMAN, I. (eds.), *Handbook of environmental psychology, Vol. 1*. New York, Wiley & Sons, 7–40.
- BAKEMAN, R., GOTTMAN, J. M. (1997): *Observing interaction, An introduction to sequential analysis*, Cambridge, Cambridge University Press.
- CHERULNIK, P. D., WILDERMAN, S. K. (1989): Symbols of status in urban neighborhoods: Contemporary perceptions of nineteenth-century Boston, *Environment and Behavior*, 18, 604–622.
- DÓSA Zsuzsanna (2002): ???kultúrák a kultúrák tükrében. Szakdolgozat. (Témavezető: Dúll Andrea) Debreceni Egyetem, Debrecen.
- DÚLL Andrea (1987): *Emlékezés rejtett összefüggésű cselekvéssorokra: szerveződés a felidőzésben*, Szakdolgozat, Debrecen, KLTE.
- DÚLL Andrea (1989): *Tárgyi cselekvések észlelése*, Magyar Pszichológiai Társaság IX. Tudományos Konferenciája, Budapest, 1989. április 5–7., Előadáskivonatok, 13.
- DÚLL Andrea (1990a): *Hétköznapi cselekvések mentális szerveződése*, Bölcsészdoktori értekezés, Budapest, ELTE.
- DÚLL Andrea (1990b): *Szemantikus facilitáció a hétköznapi cselekvéssorok megértésében*, Díjnyertes MTA TMB pályamunka, Kézirat, Budapest, ELTE.
- DÚLL Andrea (1992): *Mindennapi aktivitások mentális szerveződése*, Magyar Pszichológiai Társaság X. Tudományos Nagygyűlése, Budapest, 1992. augusztus 30.–szeptember 2., Előadáskivonatok, 11.

- DÚLL, Andrea (1993): *Studies on everyday activities: Some conceptional considerations*, III. Európai Pszichológiai Kongresszus, Tampere, Finnország, 1993. július 4–9., Abstracts, 364.
- DÚLL Andrea (1994a): *Közvetlen lakókörnyezeteink és a bennük folyó mindennapi cselekvések összefüggései*, Magyar Pszichológiai Társaság XI. Országos Tudományos Nagygyűlése, 1994. ápr. 6–9. Debrecen. Előadáskivonatok, 128.
- DÚLL, Andrea (1994b): Home environment and psychological health: Are you effective in your kitchen? In: RODRÍGEZ-MARÍN, J. (ed.): *Health psychology and quality of life research, Proceedings of the 8th Annual Conference of the European Health Psychology Society, Vol.1.*, Alicante, Spain, University of Alicante, 738–745.
- DÚLL, Andrea (1995a): *Different residential environments: Different efficacy in everyday activities?* IV. Európai Pszichológiai Kongresszus, Athén, Görögország, 1995. július 2–7., Abstract Book, 302.
- DÚLL Andrea (1995b): Az otthon környezetpszichológiai aspektusai, *Magyar Pszichológiai Szemle*, 35, 5–6, 345–377.
- DÚLL, Andrea (1996a): Kitchenwork: A reflection of behavioral – emotional attitudes towards home, Environment-Design Research Seminars, Kézirat, University of California, Irvine, USA.
- DÚLL, Andrea (1996b): *Kitchenwork in the home context: Some considerations for a contextual -emotional analysis*, Kézirat, Department of Social Psychology, Graduate School of Claremont, USA.
- DÚLL Andrea (1996c): A helyidentitásról, *Magyar Pszichológiai Szemle*, 36, 4–6, 363–391.
- DÚLL Andrea (1997): *Kódolási utasítás a környezet-cselekvés viszony kódolásához*, Módosított változat, Kézirat, Budapest, ELTE.
- DÚLL Andrea (1998): *Hétköznapi otthoni rutinok környezetpszichológiai vizsgálata*, PhD.-disszertáció, Budapest, ELTE.
- DÚLL Andrea (2000): *Mindennapi otthoni rutinok környezetpszichológiai elemzése tranzakcionális megközelítésben*, Magyar Pszichológiai Társaság Országos Tudományos Nagygyűlése, Budapest, 2000. május 30.–június 2., Előadáskivonatok, 274.
- DÚLL Andrea (2001): A környezetpszichológia története, *Magyar Pszichológiai Szemle*, LVI, 2, 287–328.
- DÚLL Andrea (2002): Kísérlet egy tranzakcionális környezetpszichológiai fogalom operacionalizálására: a lakó-otthon összeállítás empirikus vizsgálata, 1. rész: A kutatás elméleti háttere, *Pszichológia*, 22, 1, 57–106.
- DÚLL Andrea (megjelenés alatt): A helykötődésről, *Alkalmazott Pszichológia*.
- DÚLL Andrea, GAVALLÉR Andrea (1986): Emlékezés komplex mozgássorokra, *Acta Psychologica Debrecina*, 13., Debrecen, KLTE.
- DÚLL Andrea, RUDI Péter (1995): *Kódolási utasítás a környezet-cselekvés viszony kódolásához*, Kézirat, Budapest, ELTE.
- DÚLL Andrea, BÁRSONY Gábor, FÁBIÁN Dóra, HOMOK Melinda, KROKOVAY Eszter, MÁTYÁS Eszter, SZABÓ Andrea, SZILÁGYI Adrienn (2001): *Személy-környezet interakció kategória-rendszer (SKIK) és módosított kódolási utasítás a cselekvés-környezet viszony kódolásához*, Kézirat, Budapest, ELTE.
- GIBSON, J. J. (1977): The theory of affordances, In: SHAW, R., BRANSFORD, J. (eds.): *Perceiving, acting, knowing: Toward an ecological psychology*, Hillsdale, NJ., Lawrence Erlbaum, 67–82.
- GIULIANI, M. V. (1990): *Home attachment interview*, Kézirat
- GIULIANI, M. V. (1991): Toward an analysis of mental representations of attachment to the home, *Journal of Architectural and Planning Research*, 8, 2, 133–145.

- GYURÁK Anett (1996): *Hogyan hat a diákokra a kollégium? Kollégiumok környezetpszichológiai vizsgálata*, Műhelymunka (Témavezető: DÜLL Andrea), Budapest, ELTE.
- HADNAGY Tünde (1996): *A kollégium egy környezetpszichológiai vizsgálat tükrében*, Műhelymunka (Témavezető: DÜLL Andrea), Budapest, ELTE.
- HUMMON, D. M. (1992): Community attachment. Local sentiment and sense of place, In: ALTMAN, I., LOW, S. M. (eds.): *Place attachment*, New York, Plenum Press, 253–278.
- KAPLAN, R. (1973): Some psychological benefits of gardening, *Environment and Behavior*, 5, 2, 145–162.
- KAPOSI Kálmán (1995): *A lakókörnyezethez való kötődés vizsgálata* (Témavezető: DÜLL Andrea), Műhelymunka, Budapest, ELTE.
- MARÓTI Tamás (1999): *A rend és az otthonhoz kötődés* (Témavezető: DÜLL Andrea), Műhelymunka, Budapest, ELTE.
- MELBECK, C. (1996): Neighbors and acquaintances, In: AUHAGEN, A. E., von SALICH, M. (eds.): *The diversity of human relationships*, New York, Cambridge University Press, 248–269.
- NEWCOMB, T. M. (1966): A személyek közötti vonzalom megjósálása, In: HUNYADY György (szerk.) (1973): *Szociálpszichológia*, Budapest, Gondolat, 182–208.
- RUDI Péter (1998): *Az otthonhoz való kötődés empirikus vizsgálata*, Szakdolgozat (Témavezető: DÜLL Andrea), Budapest, ELTE.
- RUDI, Péter, DÜLL, Andrea (1995): *Methodological considerations on measuring environmental psychological variables*, IV. Európai Pszichológiai Kongresszus, Athén, Görögország, 1995. július 2–7., Abstract Book, 307.
- SOMMER, B., SOMMER, R. (1997): *Practical guide to behavioral research, Tools and techniques*, New York, Oxford University Press.
- STOKOLS, D., 1987, Conceptual strategies of environmental psychology, In: STOKOLS, D., ALTMAN, I. (eds.): *Handbook of environmental psychology, Vol. 1.*, New York, Wiley, 41–70.
- URBÁN Róbert (1998): *Az interakciós szinkronitás és a raport vizsgálata kétszemélyes helyzetekben*, PhD-disszertáció, Budapest, ELTE.
- URBÁN Róbert (megjelenés alatt): Kommunikáció, interakció és társas kapcsolatok, In: BAGDY Emőke (szerk.), *Párkapcsolati dinamika*, Budapest.

ANDREA DÚLL

A trial for operationalization of a transactional environmental psychological concept: An empirical study of habitant-home fit II. The research

In the second part of the article, an empirical – contextual, environmental psychological study examining habitant-home fit is reviewed. In the study, the process of food preparation was analyzed along physical and psychological dimensions in homes of Subjects with different home attachment types. Food preparation routine and home attachment was measured by self-reports of participants (questionnaires, semi-structured interview, etc.). It was supposed that transaction between habitants and home environments reflects a special type of person-environment fit, called habitant-home fit (Dúll, 1998). It was also supposed that, there are complex contextual interactions between the process of food preparation and home attachment. Considering the results some methodological suggestions are proposed.